

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce**

Charitativní a sociální práce

Bc. Martina Lenczowská

*Zvládání životních situací rodin ohrožených sociálním
vyloučením na Třinecku*

Diplomová práce

vedoucí práce: Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
2019

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

.....
Martina Lenczowská

Poděkování

Za odborné vedení, cenné rady, připomínky a trpělivost při vedení diplomové práce bych ráda poděkovala Mgr. Zlatici Dorkové, Ph.D., svým blízkým přátelům za velkou podporu, zejména Mgr. Haně Wiselkové, která mi věnovala mnoho času a ochoty. Upřímné díky patří rovněž mému manželovi Markovi, dceři Adélce a synovi Štěpánkovi, kteří pro mě znamenají bezmeznou podporu a motivaci.

Obsah

ÚVOD	6
1 SOCIÁLNÍ EXKLUZE	8
1.1 DOPAD SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ NA FUNKCE RODIN	9
1.2 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA	10
1.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Třinci	10
2 RODINNÁ POLITIKA	12
2.1 RODINNÁ POLITIKA V ČR	12
2.1.1 Strategické dokumenty	12
2.1.2 Institucionální zajištění rodinné politiky v České republice	15
2.2 RODINNÁ POLITIKA V TŘINCI	15
2.2.1 Odbor sociálních věcí	16
2.2.1.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí	16
2.2.1.2 Oddělení sociální pomoci	17
2.2.1.3 Oddělení rozvoje sociálních služeb	18
2.2.1.3.1 Rodinná politika v rámci Odboru sociálních věcí	18
2.2.1.3.1.1 Plány rozvoje rodinné politiky	19
2.2.1.3.1.2 Předávání informací o rodinné politice	19
2.2.1.3.1.3 Akce pro rodiny	20
2.2.1.3.2 Komunitní plánování	21
2.2.1.3.2.1 Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb	21
2.2.1.3.2.2 Projekt „Plánování sociálních služeb města Třinec“	21
2.2.1.3.2.3 Akce zaměřené na propagaci a rozvoj sociálních služeb	22
2.2.1.3.2.3.1 Den sociální práce	22
2.2.1.3.2.3.2 Týden sociálních služeb	22
2.2.1.3.3 Prevence kriminality	23
2.2.1.3.3.1 Plán prevence kriminality	23
2.2.1.3.3.2 Projekty a akce zaměřené na prevenci kriminality	23
2.2.1.3.4 Protidrogová prevence	24
3 SOCIÁLNÍ A NÁSLEDNÉ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI OHROŽENÝMI SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM	25
3.1 AZYLOVÝ DŮM PRO RODIČE S DĚTMI	25
3.2 SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBA PRO RODINY S DĚTMI	29
3.2.1 Projekt Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám	35
3.3 KOMUNITNÍ CENTRUM BOREK	35
3.4 ADOPCE PRO BUDOUCNOST	37
4 ZÁSADNÍ PROBLÉMY RODIN NA TŘINECKU VEDOUcí K SOCIÁLNÍMU VYLOUČENÍ	38
4.1 DLUHOVÁ PROBLEMATIKA	38
4.1.1 Poradna Ergon	39
4.2 BYTOVÁ PROBLEMATIKA	40
4.2.1 Bytový fond a bydlení v Třinci	40
4.3 DOMÁCÍ NÁSILÍ	42
4.3.1 Poradna ELPIS Třinec	42
4.4 ZÁVISLOSTI NA NÁVYKOVÝCH LÁTKÁCH	45
4.4.1 Poradna ELPIS Třinec – závislostní problematika	46
4.4.2 Terapeutická komunita EXIT	47
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	49
5.1 KVALITATIVNÍ VÝZKUM	49
5.2 CÍL VÝZKUMU	49
5.3 METODY SBĚRU DAT	50

5.4	VÝBĚR VÝZKUMNÉHO VZORKU	50
5.5	ETICKÉ ASPEKTY VÝZKUMU	50
5.6	PREZENTACE PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ	51
5.6.1	Případová studie paní Nory	51
5.6.2	Případová studie paní Eriky	56
5.6.3	Případová studie paní Karly	60
5.6.4	Případová studie paní Sary	66
5.6.5	Případová studie pana Pavla	70
5.7	ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT	75
5.8	DISKUZE	88
5.8.1	Doporučení pro praxi	90
ZÁVĚR.....		92
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY.....		94
SEZNAM PŘÍLOH		100

Úvod

Lidé, kteří nám mají být nejbližší, vytvářet stabilní zázemí, pocit jistoty, bezpečí, zároveň lidé, které jsme si nevybrali, přesto s nimi většinou trávíme nejvíce času. Ano, jsou to členové naší rodiny. Na celém světě, v jakémkoliv časovém období se rodí děti nevinné a závislé na dospělé osobě. Všechny by měly mít možnost žít radostně v harmonické rodině. Ta by měla vytvářet prostor, kde se děti mohou rozvíjet, rozšiřovat své perspektivy, získávat nové zkušenosti a procházet všemi vývojovými stádii. Každý by měl mít možnost dospět v člověka schopného žít samostatně a vytvářet příznivé podmínky pro zdravý vývoj svých vlastních dětí. Skutečnost je však často odlišná a rodina není vždy místem, které dítěti dává emoční jistotu, ochranu a oporu v úsilí vyrovnat se s požadavky náročného světa, mnohdy nezajišťuje ani základní materiální a existenční potřeby dětí. Současná doba přináší pro rodiny výrazné proměny, které se dotýkají její struktury i poslání, zároveň čelí mnohým nástrahám. Nepříznivé situace rodin se v posledních letech týkají zejména ekonomických, dluhových a bytových problémů, vysoké rozvodovosti, nárůstem počtu neúplných rodin, výskytem patologických jevů v rodinách apod. Většina rodin se své problémy snaží řešit sama, případně využívá přirozené zdroje pomoci prostřednictvím svých příbuzných, nejbližších přátel. Jiné rodiny využívají pro překonání svých složitých životních situací podporu státu, sociálních služeb. Existují však i rodiny, které svou nepříznivou situaci řešit nechtějí, necítí potřebu ji měnit, protože jim vyhovuje. Nicméně problémy se samy téměř nikdy nevyřeší, naopak začínají se prohlubovat a poté jsou rodiny často přinuceny k řešení, to už je však často pozdě. Hrozící sociální vyloučení ovlivňuje negativním způsobem nejen funkce rodin, ale zasahuje rovněž celou společnost. Rodina je pro mě velmi blízkým a citlivým tématem a to ze dvou důvodů. Sama jsem manželkou a matkou dvou nezletilých dětí. Jsem vděčná za to, že svou rodinu mám, cítím radost z toho, že jim mohu věnovat svou lásku, péči, čas, energii...a mnohem více, protože jsou pro mě vším. Této tématice se však věnuji také profesně, protože již několik let pracuji v sociální oblasti na Třinecku, nejdříve jsem byla zaměstnaná ve státní správě, mou cílovou skupinou byli senioři a zdravotně postižení občané. Nyní pracuji v neziskové organizaci ve službě sociální prevence – sociálně aktivizační službě pro rodiny s dětmi a ve službě poskytující odborné sociální poradenství – v poradně pro oběti domácího násilí, týrání a zneužívání a pro osoby se závislostním problémem. Ve své profesi se tak denně setkávám s rodinami, které čelí různorodým problémům.

Má dosavadní rodinná i profesní praxe je základem toho, proč jsem pro svou diplomovou práci zvolila téma „Zvládání životních situací rodin ohrožených sociálním vyloučením na Třinecku“.

Cílem diplomové práce je popsat tíživé situace rodin na Třinecku, které jsou ohroženy sociálním vyloučením a zjistit, jak funguje ve městě Třinec rodinná politika. Nedílnou součástí diplomové práce je rovněž analýza sociálních služeb, především jejich dostupnost a kapacita. Praktická část patří kvalitativnímu výzkumu, jehož cílem je, na základě pěti prezentovaných případových studií rodin čelících těžkým životním situacím, zjistit, co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci. Pokusím se rovněž zmapovat, zda rodiny využívají přirozené zdroje pomoci, jakou odbornou pomoc využívají, jestli aktivně využívají nástroje, intervence a možnosti, které město Třinec a ostatní instituce občanům nabízí a pokud ano, tak jakým způsobem.

Diplomová práce se skládá z pěti kapitol a podkapitol. Nejdříve se zabývám sociální exkluzí obecně, graficky znázorňuji past sociálního vyloučení a schéma sociálního vyloučení. Následně definuji jednotlivé funkce rodin v souvislosti s negativními dopady sociální exkluze. Vzhledem k faktu, že diplomová práce je zaměřena na město Třinec, jsou obsahem další kapitoly sociálně vyloučené lokality v Třinci. Kapitola „Rodinná politika v Třinci“ řeší, jaké možnosti ke zvládání tíživých situací rodin, město Třinec nabízí. Zahrnuty jsou kompetence a možnosti Odboru sociálních věcí, komunitního plánování a analýza sociálních služeb pro rodiny s dětmi. Předposlední kapitola definuje problematické životní situace rodin na Třinecku vedoucí k sociálnímu vyloučení a zabývá se sociálními službami, které pomáhají osobám jejich problematiku oblast řešit. Poslední kapitola je věnována kvalitativnímu výzkumu, jehož tématem je zvládání životních situací rodin ohrožených sociálním vyloučením ve městě Třinci.

Informace a podklady pro tuto práci jsou čerpány zejména z odborné literatury a časopisů, legislativních zdrojů, brožur, publikací zaměřených na problematiku rodin ohrožených sociálním vyloučením, internetu, rozhovorů s rodinami, návštěvami sociálních služeb a odboru sociálních věcí na Magistrátě města Třinec, z materiálů k rodinné politice města Třinec, statistických údajů relevantních sociálních a návazných služeb, institucí a rovněž z mých profesních a osobních zkušeností.

1 Sociální exkluze

Sociální exkluze se vymezuje jako proces, v němž se společnost výrazně polarizuje. Je to proces vydělování jedinců i sociálních kolektivů ze společnosti, který je zbavuje práv a povinností, která jsou s členstvím v ní spojena. Nepochybně zde sehrává významnou roli rostoucí význam konceptu lidských práv. Ostatně, vyloučení z těchto lidských práv je chápáno jako nejextrémnější forma sociální exkluze (nemít jídlo, vodu, bezpečí, zaměstnání...) (Mareš, 2006, s. 7).

Sociální exkluze v sobě zahrnuje více aspektů – ekonomické, sociální, symbolické a politické. V důsledku procesu izolace jedinců/sociálních skupin z majoritní společnosti dochází k celkovému oslabení integrity společnosti (příkladem může být i poměrně běžné rozdělování jedinců na ty, kteří jsou „in“ a kteří jsou „out“) a zeslabování sítě sociálních vazeb ve společnosti (Strobel, 1996, s. 173-174).

Podle polského autora (Nowak, 2013, s. 45) přináší rozvoj civilizace ve 21. století lidem možnost lépe fungovat ve světě, avšak s tím je spojeno mnoho hrozeb, jednou z nich je právě sociální vyloučení. Dle národní strategie sociální integrace, sociální vyloučení je situací, ve které osoby v důsledku intenzivního ekonomického vývoje a zvětšujících se ekonomických rozdílů, ztrácejí sociální postavení a jsou sociálně vylučovány.

Sociálním vyloučením jsou ohroženy různé cílové skupiny. Tato diplomová práce se věnuje výhradně rodinám s nezletilými dětmi a pro ně rizikovým oblastem. Rodiny, které jsou vystaveny sociální exkluzi, čelí zpravidla celou škálou problémů dotýkajících se zejména ekonomické, bytové, dluhové problematiky a výskytu patologických jevů (viz. příloha č. 1).

Lidé žijící na okraji společnosti se přizpůsobují podmínkám sociálního vyloučení, a osvojují si specifické vzorce jednání, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti. Proto někdy bývá soužití na první pohled problematické. Návyky získané adaptací na život v sociálním vyloučení pak ale těmto lidem znemožňují být úspěšní ve většinové společnosti, ztrácí (či ani nezískávají) hodnotové žebříčky středostavovského občana orientovaného na kariérní vzestup a úspěch. To je znovu a znovu uzavírá v pasti sociálního vyloučení (viz. příloha č. 2). Z této pasti se lidé nedokážou dostat bez cizí pomoci. (Agentura pro sociální začleňování, Člověka v tísní a odboru bezpečnostní politiky MVČR, 2009, s. 8)

1.1 Dopad sociálního vyloučení na funkce rodin

Funkcí rodin je mnoho, napříč historií se mění, stejně tak jako jejich význam, navzájem spolu souvisí, doplňují se a významně ovlivňují zvládání životních situací v rodinách. Sociální vyloučení může mít dopad na všechny funkce rodiny, ve své práci se budu zabývat především těmi nejzásadnějšími.

V oblasti biologicko-reprodukční funkce je u rodin ohrožených sociálním vyloučením častým fenoménem neplánované rodičovství, jehož důsledky se často projevují v nedokončeném vzdělání, nedostatečné zralosti rodičů, rodičovských kompetencí, ale také nevyřešené otázce bydlení či nepevném partnerském vztahu. V této funkci rodiny se také velmi často vyskytují mnohočlenné rodiny, které často nemají vyřešené bytové ani finanční otázky.

Některé rodiny mohou selhávat *v socializačně výchovné funkci*, a to zejména tím, že pro své děti nevytváří dostatečně podnětné prostředí, aplikují nesprávné výchovné přístupy či výchovu úplně zanedbávají.

Rovněž *ekonomická funkce* je často u rodin v nepříznivé sociální situaci ohrožena. Problémy se často vyskytují v nedostatečném zabezpečení příjmu rodiny i na základní potřeby, proto na zájmové činnosti, vzdělávání, kulturu nebo sport, finance schází, jedná se často o důsledek špatného hospodaření s penězi.

Pokud se v rodině vyskytují patologické jevy, jako je domácí násilí, alkoholismus, jiné formy závislostí, zneužívání dětí apod., selhává rodina ve své *ochranné funkci*. Obsahem této funkce je také ochrana zdraví dětí, která spočívá v povinnosti péče o nezletilé, zajištění bydlení, ošacení, výživy.

Rodiny, ve kterých chybí citového zázemí, pocit bezpečí, kde není uspokojena potřeba lásky, selhávají ve *funkci emocionální*. Ta je pro rodinu rovněž zcela zásadní a nezastupitelná, neboť žádná jiná instituce ji nedokáže plnohodnotně zastoupit.

Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly, dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejích členů do společnosti (zde především dětí). V obecném pojetí můžeme poruchu rodiny také vyjádřit jako selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních funkcí. (Dunovský a kol., 1999, s. 101) Rodiny ohrožené sociálním vyloučením jsou zahlceny svými vlastními problémy, proto děti velmi často nejsou jejich hlavních prioritou.

1.2 Sociálně vyloučená lokalita

Sociálně vyloučenou lokalitou (dále jen SVL) označujeme explicitně či implicitně prostor (dům, ulici, čtvrť), kde se koncentrují lidé, u nichž lze identifikovat znaky spojené se sociálním vyloučením. Tato místa jsou okolními obyvateli negativně symbolicky označována („špatná adresa“, „problémové místo“ apod.). (Čada a kol., 2015, s. 14)

1.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Třinci

Do roku 2014 ve městě Třinci nebyla žádná vyloučená lokalita, avšak v roce 2011 Město Třinec vyhodnotilo jako rizikovou (na hraně sociálního vyloučení) lokalitu Nový a Starý Borek (viz. příloha č. 3) a rozhodlo se přispět k zlepšení situace v dané části města zřízením Komunitního centra Borek. Městem Třinec, odborem sociálních věcí, byla lokalita nadále sledována jako riziková a v roce 2014 byla podrobněji zmapována sociálním kurátorem. Docházelo k pravidelným schůzkám s pracovníky KC Borek a k depistážní činnosti v lokalitě v rámci výkonu sociální práce na obcích. Situace se změnila v roce 2015, kdy výše uvedená lokalita byla zařazena do sociálně vyloučených lokalit v ČR (viz. příloha č. 4) a toto se již promítlo v „Analýze sociálně vyloučených lokalit v ČR“, kterou pro MPSV zpracovala v květnu 2015 společnost GAC spol. s r. o. V této dokumentaci jsou uvedena následující specifika zmiňované lokality:

- Typ lokality: skupina ulic
- Poloha lokality v rámci obce: periferie
- Míra prostorového vyloučení: částečné
- Celkový počet obyvatel lokality: 76 - 100
- Počet bytů v lokalitě: 7 domů
- Z toho obydlených: 90 %

- Charakter bytové zástavby: jedná se o 5 jednopodlažních domů (působí jako bývalé dílny, sklady), 2 domy dvoupodlažní činžovní domy
- Stav domů: jednopodlažní domy ve velmi špatném až havarijním stavu, činžovní domy téměř standard, u lokality se nachází zástavba dřevěných rodinných domků, kde bydlí lidé ohrožení sociálním vyloučením - kvalita zástavby horší, než budovy ve městě
- Počet ubytoven na území lokality: 0

Část města Třince Borek se skládá z „Nového Borku“ a „Starého Borku“. Pouze jedna část lokality Nový Borek je označena jako sociálně vyloučená. Míra prostorového vyloučení je částečná, neboť lokalita je ze dvou stran obklopena provozovny firem, z jedné strany trvalým porostem stromů a z jedné strany volně navazuje na tzv. „sídliště Borek“. Občanskou vybavenost lokality tvoří mateřská škola a zastávka MHD. Nejbližší obchod je dostupný v lokalitě „sídliště Borek“. V lokalitě se nachází Komunitní centrum Borek, které provozuje nezisková organizace Bunkr, o.p.s. Tato lokalita je tvořena osmi domy s osmdesáti jedna byty. Z toho jeden dům s šesti byty má zazděná okna i dveře a je neobydlený, stejně jako dalších sedm bytů. Za „starousedlíky“ lze označit asi 1/3 nájemníků, zbylé 2/3 tvoří osoby, které zde mají trvalý pobyt nejdříve od r. 2000. V lokalitě je aktuálně hlášeno k trvalému pobytu 103 osob, z toho 30 osob ve věku do 18ti let. Byty v uvedených domech patří k bytům nižší kategorie a vyznačují se špatným technickým stavem, společným WC pro více bytů apod. Majitelem bytů je společnost CPI Byty, a.s. Další část tzv. „Starý Borek“ rovněž naplňuje některé z charakteristik sociálně vyloučené lokality, je ohraničena starým fotbalovým stadionem a areálem dopravce MHD. Z dalších tří stran je obklopena trvalým lesním porostem. V lokalitě se nachází dva plynojemy Třineckých železár. Občanskou vybavenost tvoří pouze hospoda, chybí obchod, zastávka MHD, škola, školka, jiná možnost kulturního či sociálního vyžití. Tato lokalita je tvořena sedmnácti domy s více než sto byty. Z toho pět domů je neobydlených, v jednom domě bydlí pouze jedna osoba a ve dvou domech sídlí firmy. V lokalitě je hlášeno k trvalému pobytu kolem 80 osob. Domy jsou v majetku společnosti CPI Byty, a.s. Jedná se o domy nižší kategorie, vyznačují se společnými toaletami pro několik bytových jednotek, které se nacházejí mimo dům. U některých domů je nepořádek, tvoří se zde „černé skládky“.

(Odbor sociálních věcí městského úřadu Třinec, 2017)

2 Rodinná politika

2.1 Rodinná politika v ČR

Vzhledem k faktu, že práce se zaměřuje na specifika rodinné politiky v Třinci s ohledem na rodiny ohrožené sociálním vyloučením, se rodinné politiky ČR dotknu pouze okrajově a to zejména témat, která přímo souvisí s následujícími kapitolami diplomové práce.

V České republice je rodinná politika uplatňována zejména prostřednictvím finanční podpory státu, ta je směřována především na rodiny s dětmi do věku čtyř let, dále daňovými slevami a úlevami, zásadní úlohu mají služby pro rodiny, které také tvoří základ diplomové práce, kde analyzuji sociální služby pro rodiny s dětmi v Třinci.

„Rodinná politika ve své podstatě představuje souhrn aktivit a opatření za účelem podpory rodiny. Jelikož se jedná o politiku průřezovou, zasahuje do nejrůznějších veřejných oblastí života společnosti, jako je např. bydlení, školství, zdravotnictví, trh práce, infrastruktura. Na druhou stranu se však týká oblastí vysoce soukromé, a musí tedy respektovat autonomii a schopnost rodin samostatně se rozhodovat. Rodinná politika je proto soustředěna na podporu rodin ve výkonu jejich přirozených funkcí, nikoli na přebírání těchto rolí a zasahování do vnitřního života rodin, rozdělení sociálních rolí v rodině atd. Měla by pamatovat na všechny vývojové fáze rodin, stejně jako na jejich potřeby v konkrétních situacích“. (MPSV [online])

2.1.1 Strategické dokumenty

Přestože se ve své Diplomové práci nebudu podrobně zabývat analýzami jednotlivých dokumentů, považuji za důležité se o nich alespoň zmínit. Mezi nejaktuálnější strategické dokumenty, lze pro účely diplomové práce, zařadit Konceptci rodinné politiky, Národní strategii ochrany práv dětí a Národní zprávu o rodině.

Koncepce rodinné politiky 2017

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Odbornou komisí pro rodinnou politiku vypracovalo Konceptci rodinné politiky, jejíž cílem je zajištění dlouhodobého a systémového řešení rodinné politiky v České republice. Je to již třetí strategický dokument v oblasti podpory rodin se střednědobým výhledem, předchozí dvě Koncepce byly schváleny v roce 2005 a v roce 2008.

Tato koncepce klade důraz na implementaci rodinné politiky na úrovni obcí, zabývá se také významnými oblastmi, které se týkají současné situace rodin, jejich problémů a potřeb. Tento dokument je však zaměřený na funkční rodiny. Na podporu ohrožených rodin s dětmi je zacílena Národní strategie ochrany práv dětí. (MPSV [online])

Národní strategie ochrany práv dětí

„Česká republika se přistoupením k Úmluvě o právech dítěte zavázala k respektování a zabezpečení práv dětí stanovených Úmluvou. Zajištění ochrany práv dětí je povinností celé společnosti, garantem této ochrany je stát. Národní strategie ochrany práv dětí „Právo na dětství“ si klade za cíl vytvořit takový systém, který zajistí důslednou ochranu všech práv každého dítěte a naplňování jeho potřeb, systém podporující zvyšování kvality života dětí a rodin, eliminující diskriminaci a nerovný přístup vůči dětem a podporující všestranný rozvoj dítěte v jeho přirozeném rodinném prostředí, případně v náhradním rodinném prostředí, to vše za participace dítěte na rozhodovacích procesech, které se ho bezprostředně dotýkají“. (MPSV [online])

Národní zpráva o rodině, 2017

Tento dokument byl vytvořen kolektivem autorů Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí a komise pro rodinnou politiku. Obsahem jsou mj. nové vývojové trendy v oblasti rodinné politiky, podrobná analýza situace rodin v současné české společnosti v návaznosti na vývoj v předchozích letech a to s ohledem na poslední vydání Národní zprávy o rodině, které bylo českou vládou přijato v roce 2004, ale také významné výsledky výzkumů mapujících život rodin v různých situacích. Pro účely diplomové práce jsou nejzajímavější kapitoly Partnerství a rodičovství, Sociálně ekonomická situace rodin s dětmi, Bydlení, Vztahy v rodině a výchova dětí, dále podkapitola Dítě a rodina v ohrožení, kde je obsaženo téma domácího násilí, které je rovněž nedílnou součástí mé práce. Velmi přínosný byl rovněž výstup z dotazníkového šetření, který poskytl výzkum Median, Sirius (2016) Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje, a který umožnil srovnání běžných rodin s ohroženými rodinami v jejich fungování. (MPSV [online])

Problémová situace	Běžná populace	Ohrožené rodiny v péči neziskových organizací
rozchod s partnerem	17	58
rozvod manželů	15	35
prospěchové problémy dítěte ve škole	12	44
dlouhodobé vážné problémy s dítětem v domácnosti	11	41
kázeňské problémy dítěte ve škole	9	39
problémy se šikanou ve škole	8	33
dítě nekomunikuje s dospělými členy domácnosti	6	47
psychické násilí mezi dospělými členy domácnosti	5	22
závislost dospělého člena domácnosti na alkoholu	5	21
fyzické násilí mezi členy domácnosti	4	19
problémy dítěte s cigaretami	4	14
záškoláctví dítěte	4	21
jiná závislost (např. hrací automaty, karty...) dospělého člena domácnosti	3	9
fyzické násilí vůči dítěti	3	10

psychické násilí vůči dítěti	2	13
závislost dospělého člena domácnosti na drogách	2	12
kriminalita dospělého člena domácnosti	2	8

Tabulka 1. Výskyt problémových situací v životě rodin - srovnání běžné populace a ohrožených rodin v péči neziskových organizací (%)

(zdroj: Rodina a dítě v kontextu: možnosti prevence, podpory a spolupráce: výzkumná zpráva, 2017)

2.1.2 Institucionální zajištění rodinné politiky v České republice

Rodinná politika je aktivita státu, která náleží do působnosti Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, avšak část kompetencí může zasahovat i do dalších útvarů centrálních orgánů státní správy, které se potýkají s rodinnou problematikou, především resorty školství mládeže a tělovýchovy, místního rozvoje, vnitra a spravedlnosti. V rámci krajů spadá rodinná problematika do kompetence odborů sociálních věcí. V rámci obcí se rodinná problematika zpravidla řeší prostřednictvím odborů sociálních věcí a prostřednictvím komunitního plánování.

2.2 Rodinná politika v Třinci

Statutární město Třinec je významným realizátorem rodinné politiky, prosazuje prorodinné aktivity, dává prostor občanům k vyjádření svých potřeb a připomínek, se kterými následně adekvátně pracuje. Úzce spolupracuje také s jinými subjekty činnými v oblasti rodinné a sociální. Hlavním aktérem rodinné politiky je odbor sociálních věcí a pracovní skupina „Rodina všech generací“, která je jednou ze tří pracovních skupin střednědobého plánování rozvoje sociálních služeb. Jedním z výsledků dlouhodobého zájmu města o podporu rodin bylo v roce 2012 získání Ocenění Obec přátelská rodině (viz. příloha č.5) a získání finanční dotace z MPSV na projekt „Třinec přátelský rodině“. Tato soutěž vznikla v roce 2008 s hlavním cílem motivovat obce k vytváření a propagaci pozitivní prorodinné atmosféry ve společnosti. Jedná se o celostátní program pořádaný MPSV a Stálou komisí pro rodinu, rovné příležitosti a národnostní menšiny PSP ČR ve spolupráci s Asociací center pro rodinu,

Sítí pro rodinu, Svazem měst a obcí ČR a Sdružením místních samospráv ČR. (MPSV [online])

2.2.1 Odbor sociálních věcí

Odbor sociálních věcí zajišťuje výkon samosprávy (samostatná působnost) a státní správy (přenesená působnost) v sociální oblasti pro občany statutárního města Třince, případně pro 11 obcí správního obvodu obce s rozšířenou působností viz. příloha 4. Člení se na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, oddělení sociální pomoci a oddělení rozvoje sociálních služeb.

2.2.1.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) je orgánem veřejné moci a zaměřuje se zejména na ochranu práv a zájmů dítěte, na problematiku v oblasti týrání, zanedbávání, zneužívání a výchovy. Hlavním cílem OSPOD je blaho dítěte, ochrana rodičovství, rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči. Činnost OSPOD je specifikována zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Třince se člení na agendu sociálně-právní ochrany, agendu kurátorů pro děti a mládež a agendu náhradní rodinné péče.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí Odboru sociálních věcí Magistrátu města Třince soustavně zvyšuje intenzitu prováděné sociální práce v rodinách, kdy je patrné zejména z počtu návštěv v rodinách, že se zaměřuje na konkrétní pomoc přímo v terénu.

Sledovaný ukazatel	2015	2016	2017
Počet návrhů na předběžné opatření	7	2	7
Počet návštěv v rodině	1781	1901	1774
Počet dětí v ústavní péči k 31.12.	12	10	13
Počet dětí v náhradní rodinné péči k 31.12.	118	114	121
Počet podaných žádosti o NRP za sledovaný rok	6	10	8
Počet pěstounských rodin k 31.12.	68	74	80

Tabulka 2. Základní statistické údaje oddělení SPOD

(zdroj: Základní statistické údaje oddělení SPOD, OSV, 2017)

Komise pro sociálně-právní ochranu dětí

Zvláštním orgánem obce s rozšířenou působností je Komise pro sociálně-právní ochranu dětí, zřizována primátorkou statutárního města Třinec, která se schází v pravidelných intervalech. Hlavním úkolem je projednávání případů rodin, které se ocitají v nepříznivé sociální situaci a kde hrozí reálné riziko výskytu sociálně patologických jevů. Členové komise jsou odborní pracovníci z různých odvětví týkajících se práce s rodinou či dítětem. Jedná se zejména o psychology, pedagogy, pracovníky oddělení SPOD, lékaře a pracovníky pověřených osob k výkonu SPOD. Cílem Komise je pomoc rodině zorientovat se ve svých problémech a nalézt možné řešení své situace.

Systém včasné intervence

Systém včasné intervence je způsob práce prostřednictvím elektronické komunikace sociálních, zdravotních a školských orgánů, probačních úředníků, Policie ČR, městské policie a nestátních organizací zabývajících se prevencí kriminality a sociálně právní ochranou dětí a mládeže. Cílovou skupinu tvoří rodiny s nezletilými dětmi, které jsou ohrožené výskytem patologických jevů.

Projekt Systému včasné intervence je ve městě Třinec realizován od roku 2009.

Smyslem systému včasné intervence je rychlé a efektivní předávání informací a zajištění rychlejší pomoci pro ohrožené děti. Aktuálně je do systému zapojeno více než 50 subjektů. (TRINECKO [online])

2.2.1.2 Oddělení sociální pomoci

Oddělení sociální pomoci funguje na odboru sociálních věcí Magistrátu města Třince od roku 2012 a pokrývá různorodé činnosti v oblasti sociální práce. Pro diplomovou práci jsou stěžejní následující agendy a činnosti:

Poradenství

Sociální pracovníci poskytují základní a odborné sociální poradenství klientům v kancelářích odboru sociálních věcí Magistrátu města Třince, ale také v jejich přirozeném prostředí a to zejména v problematice týkající se financí, otázkách bydlení, sociálních služeb, sociálních dávek či v jiných nepříznivých životních situacích.

Sociální kurátor

Pomoc osobám sociálně vyloučeným, především osobám bez přístřeší a klientům ve všech fázích trestního řízení nabízí sociální kurátor. Po výstupu z vězení nejsou intervence povinné, nicméně jedná se o možnost získat bezplatně ucelené informace o následných možnostech

v oblasti bydlení, zaměstnání, sociálních dávek, řešení dluhové problematiky, atd. a usnadnění tak ke znovu začlenění do běžného života. (TRINECKO [online])

Fond sociální pomoci

Fond sociální pomoci je určen pro osoby nacházející se v tíživé životní situaci, které nemají dostatečné množství finančních prostředků na pokrytí nezbytných životních potřeb a nejsou schopny, z opodstatněných důvodů, si je zajistit. Žádost o příspěvek může podat fyzická osoba s trvalým pobytem v Třinci, na přiznání prostředků není právní nárok. Podrobnější informace vč. účelů finanční pomoci, lze získat v pravidle Statut Fondu sociální pomoci Statutárního města Třince.

Statistické údaje Fondu sociální pomoci:

V průběhu roku 2016 byly podány celkem tři žádosti o čerpání z Fondu sociální pomoci, z čehož se jednu podařila vyřídit jiným způsobem a to zajištěním dávek z Úřadu práce, další dvě byly vyřízeny kladně v celkové výši 14.750,- Kč, později bylo 1.610,- Kč vráceno z důvodu částečného nevyužití daru.

V roce 2017 byly podány rovněž tři žádosti o čerpání z Fondu sociální pomoci. Jedna žádost byla vyřízena kladně, ale následně bylo přiznání revokováno, neboť odpadl důvod pro čerpání příspěvku. Finanční prostředky měly být vynaloženy na zakoupení dětských postelí, avšak nezletilí byli matce z péče odebráni. Další dvě žádosti byly vyřízeny kladně, v jednom případě byla vyplacena částka 2.400,- Kč, ve druhém případě byl dar schválen koncem roku a finanční prostředky byly vyplaceny až v roce 2018. (Zdroj: Magistrát města Třince, odbor sociálních věcí)

2.2.1.3 Oddělení rozvoje sociálních služeb

Oddělení rozvoje sociálních služeb zajišťuje širokou škálu činností. Ve své práci se však zabývám pouze oblastí rodinné politiky, protidrogové prevence, prevence kriminality a střednědobého plánování. Činnostmi, které úzce souvisí s tématem diplomové práce.

2.2.1.3.1 Rodinná politika v rámci Odboru sociálních věcí

Zajišťování rodinné politiky na úrovni obcí může mít velmi efektivní výsledky, a to v případě, že se obec zajímá o potřeby, přání rodin a hledá nástroje k realizaci zjištěných opatření. Jak je tomu ve městě Třinec popíší v následujících kapitolách.

2.2.1.3.1.1 Plány rozvoje rodinné politiky

„Obec přátelská rodině roku 2012“, bylo prestižním oceněním pro město Třinec, avšak stalo se také závazkem k plánování rodinné politiky pro následující období.

Přípravě prvního Plánu rozvoje rodinné politiky předcházelo dotazníkové šetření, které proběhlo v roce 2012. Dotazník „Jak se žije rodinám v Třinci“ vyplnilo celkem 180 respondentů, výsledky sloužily jako podklad pro Plán rozvoje rodinné politiky města Třince na léta 2013 – 2014.

Nástrojem ke zjištění potřeb, přání a podnětů rodin pro sestavení nového Plánu rozvoje rodinné politiky, bylo opět dotazníkové šetření „Pro rodiny“, kterého se zúčastnilo 145 respondentů.

Na základě vyhodnocených dotazníků připravil odbor sociálních věcí MěÚ Třinec ve spolupráci se členy pracovní podskupiny pro rodinnou politiku střednědobého plánování rozvoje sociálních služeb nový Plán rozvoje rodinné politiky města Třince na léta 2015 – 2017 (v roce 2016 Zastupitelstvo města Třince prodloužilo platnost stávajícího Plánu rozvoje rodinné politiky města Třince do konce roku 2018). Základními prioritami je vznik, rozvoj a udržitelnost služeb a aktivit pro rodiny a jejich členy, podpora sladování rodinného a pracovního života a informovanost občanů města o rodinné politice. (TRINECKO [online])

2.2.1.3.1.2 Předávání informací o rodinné politice

Občané v Třinci jsou o dění ve městě informováni prostřednictvím regionálních médií a to zejména tištěným periodikem Třinecký zpravodaj, regionálním vysíláním Informačního kanálu televize Třinec, Třinecký magazín, ale také řadou tištěných materiálů, které jsou zacílené na konkrétní problematiku. V roce 2013 díky projektu Třinec přátelský rodině, který byl financován z dotace MPSV na podporu rodiny, byly vydány informační letáky o možných problematických životních situacích, se kterými se rodiny mohou potýkat. Tento materiál vznikl ve spolupráci s ostatními subjekty věnujícími se rodinám, podává základní informace o dané problematice, o možnostech řešení situace včetně kontaktů a jsou k dispozici jednak v tištěné podobě na různých veřejných místech, u poskytovatelů sociálních služeb, ale také elektronicky na webových stránkách města. S obsahem diplomové práce korespondují letáčky Domácí násilí v rodině, Rodina na prahu nouze, Rodina se závislým členem a rodina v dlužích. Dalším tištěným materiálem určený výhradně pro rodiny s dětmi je Dítě v rodině - průvodce pro občany města Třince. Obsahuje seznam a ucelený přehled

organizací a institucí, které se věnují rodinám s dětmi, podává informace o možnostech pomoci, získání informací či rady. (TRINECKO [online])

2.2.1.3.1.3 Akce pro rodiny

Akce jako je Týden pro rodinu nebo Národní týden manželství mají v Třinci již své místo. Je to příležitost poukázat na významné životní hodnoty, mezi které zcela jistě patří i společné trávení volného času, zastavení se, sdílení zážitků a hezkých okamžiků. Město Třinec si uvědomuje potřebu posilování vzájemných vztahů mezi členy rodiny, proto každoročně spolu s jinými subjekty pracujícími s rodinami, pořádá tyto, pro Třinec, již tradiční aktivity, ale také přichází s novými náměty na rodinné soutěže, besedy, příp. přednášky určené rodinám.

Týden pro rodinu

Tato, dnes již pravidelná akce, vznikla v roce 2005 u příležitosti Mezinárodního dne rodiny. Organizátory jsou mimo město Třinec i další neziskové a jiné organizace, které se snaží poukázat na význam rodiny a její roli pro celou společnost. V průběhu akce dochází k nenásilné propagaci nabídky služeb pro rodiny, se kterou se lidé mohou seznámit. Program je každoročně velmi pestrý, začíná bezplatným promítáním rodinného filmu a vrcholí celodenní zábavnou akcí, jejíž součástí jsou dílničky pro děti, malování na obličeje, vystoupení dětí z DDM, projížďka kočárem taženým koňmi, rodinné opékání párků a vrcholem večera je hromadné vypouštění balónek, na která si rodiny píšou svá přání (viz. příloha č. 6)

Národní týden manželství

Tento týden provází několik akcí věnovaných podpoře manželských vztahů a již poněkolkáté ho připravuje město Třinec spolu s dalšími příspěvkovými a církevními organizacemi. Hlavní cíl spočívá v upozornění na důležitost institutu manželství a mezi pravidelné aktivity patří přednášky, promítání filmu se zajištěním hlídání dětí, plavání při svíčkách, výhodná cena pro společné saunování, příp. možnost obnovení svatebních slibů na bohoslužbě.

2.2.1.3.2 Komunitní plánování

Komunitní plánování staví na partnerství mezi veřejnou správou, poskytovateli i uživateli sociálních služeb a občany města. Hlavním cílem je reagovat na potřeby veřejnosti a to vytvářením nových, udržováním, rozvojem a zefektivňováním stávajících sociálních a návazných služeb. V rámci komunitního plánování města Třinec vznikly 3 pracovní skupiny, jedná se o pracovní skupiny Osob v obtížné sociální situaci, Osob se zdravotním znevýhodněním a Rodina všech generací.

2.2.1.3.2.1 Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb

První Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb města Třince vznikl na základě analýzy potřeb veřejnosti v roce 2005. Dne 11.09.2018 došlo Zastupitelstvem města Třince ke schválení již páté verze Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb statutárního města Třince a to na léta 2018 – 2022. Tento strategický dokument se týká oblasti komunitního plánování, rodinné politiky a prevenci kriminality a protidrogové politiky. (TRINECKO [online]) Na zpracování dokumentu se podíleli členové všech pracovních skupin, odborní řešitelé (viz. kapitola 2.2.1.3.2.2 Projekt „Plánování sociálních služeb města Třinec“) a také široká veřejnost prostřednictvím řízené diskuze na zvolené téma tzv. ohniskových skupin (focus Groups), ty byly sestaveny čtyři s následujícími tématy: Starosti rodičů s malými dětmi, Lidé se závislostmi, Osoby pečující o osobu blízkou, Dluhy a zadlužení. Přestože se v Třinci tyto ohniskové skupiny konaly poprvé, kapacita se naplnila a občané vyjádřili spokojenost s možností otevřeně diskutovat o svých problémech.

2.2.1.3.2.2 Projekt „Plánování sociálních služeb města Třinec“

Na realizaci projektu "Plánování sociálních služeb města Třince", se podílelo město Třinec ve spolupráci s Kvalifikační a personální agenturou, o.p.s. Třinec od září 2017 do prosince 2018. Byly sestaveny tři skupiny Odborných řešitelů po třech členech, jejichž úkolem bylo aktivně se podílet na vzniku nového Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb města Třince. Součástí projektu je mj. i vzdělávání členů pracovních skupin a pořízení softwaru, který zpřístupní elektronický katalog služeb, který by měl veřejnosti zvýšit a zefektivnit dostupnost informací o možnosti využívání sociálních a návazných služeb.

2.2.1.3.2.3 Akce zaměřené na propagaci a rozvoj sociálních služeb

Město Třinec každoročně pořádá akce, které široké i odborné veřejnosti podávají informace o potřebě a společenském významu sociální práce. Pravidelně, již několik let se v Třinci uskutečňuje Den sociální práce a Týden sociálních služeb.

2.2.1.3.2.3.1 Den sociální práce

Světový den sociální práce je vyhlášen Mezinárodní federací sociálních pracovníků, slaví se vždy třetí úterý v březnu od roku 1983. Cílem je zejména představení a vyzdvižení sociální práce jako plnohodnotné profese a uvědomění si jejího smyslu a důležitosti.

V Třinci je tento den každoročně připomínáný, a to prostřednictvím konference pro odbornou veřejnost, kterou pořádá Odbor sociálních věcí. Obsahem je prezentace sociálních a návazných služeb, případně seznámení s novými službami, které jsou poskytované na Třinecku. U této příležitosti také dochází k oceňování pracovníků za dlouhodobou kvalitní, zodpovědnou a obětavou práci v sociální oblasti.

2.2.1.3.2.3.2 Týden sociálních služeb

Vzhledem ke skutečnosti, že v České republice existuje více než 2000 poskytovatelů sociálních služeb a potřeba jejich využívání se týká širokého spektra a vysokého počtu osob, pocítila Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, potřebu uspořádat tuto významnou akci a to poprvé v roce 2009. Cílem bylo rovněž poukázat na permanentní zkvalitňování sociálních služeb a jejich důležitou roli v životech statisíců klientů.

(TÝDEN SOCIÁLNÍCH SLUŽEB [online])

Město Třinec se rovněž pravidelně zapojuje do této celorepublikové aktivity, která probíhá každoročně v říjnu. V průběhu několika let měla tato akce několik podob. V minulosti docházelo k prezentaci sociálních služeb hromadně a organizovaně, což se nepotkalo s velkým ohlasem veřejnosti. V posledních letech si proto sociální služby ve spolupráci s Odborem sociálních věcí Magistrátu města Třince, organizují samy program pro širokou i odbornou veřejnost, a to zejména prostřednictvím Dnů otevřených dveří, besed, přednášek, kreativních aktivit, filmového promítání apod.

2.2.1.3.3 Prevence kriminality

Prevence kriminality zahrnuje komplex opatření včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností. Součástí prevence je i pomoc obětem trestných činů. Prevence kriminality úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů, z nichž k nejzávažnějším patří nejrůznější formy závislostí. Preventivní aktivity se uskutečňují v rámci celostátním, regionálním i místním. Na místní úrovni jsou do prevence kriminality zapojeny orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti. (MPSV [online])

2.2.1.3.3.1 Plán prevence kriminality

Plán prevence kriminality města Třince na léta 2016 – 2020 je dokument, jehož cílem je analyzovat situaci ve městě Třinci a reagovat nově identifikované potíže v oblasti prevence kriminality. Nejvýznamnějším cílem je navrhnout možná řešení vedoucí ke zlepšení v oblasti prevence kriminality. Na plánu se podílela zejména komise prevence kriminality, která je v Třinci ustanovena již od roku 2007 a schází se v pravidelných dvou měsíčních intervalech. (TRINECKO [online])

2.2.1.3.3.2 Projekty a akce zaměřené na prevenci kriminality

Město Třinec se spolu s ostatními subjekty činnými v oblasti prevence kriminality každoročně podílí na akcích a projektech zacílených na širokou veřejnost s akcentem na děti a mládež.

Kampaň proti týrání a zneužívání dětí proběhla v roce 2018 a byla určena pro žáky 6.tříd základních třineckých škol. Obsahem bylo promítání filmů známého youtubera, s tematikou zneužívání a šikany. Poté následovala beseda s odborníky z řad Policie České republiky, Intervenčního centra a z Oddělení sociálně právní ochrany dětí Magistrátu města Třince.

Preventivní víkendové pobyty byly realizovány za finanční podpory ministerstva vnitra z Programu prevence kriminality. Tento projekt byl zacílen na rodiny s dětmi a mládeží s kriminálně rizikovým chováním, které byly v evidenci kurátorů pro děti a mládež a jejich rodinná situace vyžadovala intenzivnější přístup. Jednalo se o dva víkendové pobyty, v průběhu kterých s rodinami pracovali odborníci v oblasti psychologie a etopedie. Významným přínosem byla individuální práce s každou rodinou, na základě jejich konkrétních potřeb.

Další významné projekty s názvem „**Zvýšení nabídky volnočasových aktivit jako prostředek prevence kriminality mladistvých osob – in-line bruslení**“ a „**Materiálová základna - Zázemí**“ jsou zaměřeny na rozšíření nabídky volnočasových aktivit a především na zvýšení dostupnosti pro děti ze sociálně znevýhodněných rodin. Mezi subjekty, které se rovněž podílely na realizaci uvedených projektů, byl Dům dětí a mládeže Třinec, příspěvková organizace a turistický oddíl mládeže - organizace TOM.

Projekt Komunitní centrum Borek bylo otevřeno v roce 2012 a stalo se rovněž významným momentem v oblasti prevence kriminality. Této sociální službě se budu podrobněji věnovat v kapitole 3 Sociálně a následné služby pro rodiny s dětmi ohroženými sociálním vyloučením. (TRINECKO [online])

2.2.1.3.4 Protidrogová prevence

Protidrogovou prevencí se rozumí opatření, která předchází, zabraňují nebo zamezují závislostním potížím. Ve městě Třinec se nepodceňuje prevence zacílená zejména na děti, mládež, ale nezapomíná se ani na celou širokou veřejnost a to realizací různorodých aktivit, mezi které patří zejména přednášky, kampaně proti drogám, výtvarné soutěže (viz. příloha č. 7), ale také vernisáže a následné výstavy s protidrogovou tematikou v městské knihovně, zapojení do Cyklo-běhu za Českou republiku bez drog či anonymní a bezplatnou distribuci testů na přítomnost drog.

Uvedenou problematikou se zabývá odbor sociálních věcí Magistrátu města Třince, Komise prevence kriminality, která je složena z řad odborníků a schází se v pravidelných intervalech, také Moravskoslezský kraj a sociální služby na území města Třince (viz. kapitola 4.4 Závislosti na návykových látkách, 4.4.1 Poradna ELPIS Třinec – závislostní problémy a 4.4.2 Komunita EXIT).

3 Sociální a následné služby pro rodiny s dětmi ohroženými sociálním vyloučením

„Sociální práce se hlavně realizuje v sociálních službách a jejich prostřednictvím. Profesionální sociální pracovníci jsou zaměstnáváni sociálními subjekty, aby realizovali jejich sociální cíle, programy, plány či projekty, tj. poskytovali sociálním objektům (klientům) předměty (dávkou a služby) k uspokojování určitých sociálních potřeb.“
(Matoušek a kol., 2007, s. 179)

V materiálu Ministerstva vnitra „IDENTIFIKACE ZÁSADNÍCH PROBLÉMŮ V OBLASTI SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ“ (bod 9 koordinace na místní úrovni) je na str. 63 zmiňována terénní sociální práce, jako jedna z neúčinnějších nástrojů sociální inkluze. Výhoda je spatřována v maximální dostupnosti pro klienta (pracovník přichází za klientem), finanční nenáročnosti (v porovnání s represivními nebo krajními opatřeními – výkon trestu, umístování dětí do dětských domovů apod.) a efektivitě. Problematická se jeví kontinuita financování terénních služeb a zajištění odpovídajícího ohodnocení pro sociální pracovníky. Třinec je specifický širokou sítí sociálních a návazných služeb, které jsou nezbytným nástrojem řešení nepříznivých sociálních situací, s níž se potýkají občané tohoto města. V této kapitole se budu věnovat službám, jejichž poslání a cíle jsou v souladu s tématem diplomové práce.

„Rodiče jsou dnes, jako nikdy předtím, konfrontováni s extrémně vysokými nároky na zajištění péče o děti a s nebývale vysokou mírou kontroly ze strany veřejnosti, státu i sociální práce. Vymezení obsahu rodičovských rolí podléhá různým společenským tlakům a samo pak zpětně vyvolává určitý tlak na muže a ženy, jak mají jako rodiče fungovat.“
(Gřundělová, 2018, s. 41)

3.1 Azylový dům pro rodiče s dětmi

Azylové domy dle §57 zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a poskytují tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- b) poskytnutí ubytování

- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.
(zákon č. 108/2006 Sb).

Kromě základních činností, služba svým uživatelům nabízí bezplatné psychologické konzultace, realizované pracovníkem organizace.

Azylový dům pro rodiče s dětmi v Třinci jsem osobně navštívila. Zdroje, ze kterých jsem informace čerpala, byly následující:

- a) Seznámení se s dokumentací služby
- b) Polostrukturovaný rozhovor s pracovníky – vedoucí AD, sociálním pracovníkem
- c) Polostrukturovaný rozhovor s uživatelkou AD
- c) Pozorování – účast při poskytování služby

Azylový dům pro rodiče s dětmi spadá pod Centrum sociální pomoci Třinec, které je příspěvkovou organizací města. Jedná se o službu sociální prevence a funguje v Třinci nepřetržitě již od roku 2009. Současná kapacita je 31 uživatelů, k dispozici je 8 pokojů různých velikostí pro jednoho rodiče s 1 a max. 4 dětmi. Součástí jsou rovněž dva tréninkové byty o velikosti 1+1 a 1+kk, jedná se o byty ve vlastnictví města Třince. Výběr osob, kterým je tréninkový byt přidělen probíhá na základě plnění stanovených cílů v Individuálním plánu, dodržování pravidel služby apod. O přidělení rozhoduje ředitel organizace, vedoucí služby a sociální pracovník.

Od 01.01.2018 došlo ve službě ke změně názvu, a to z Azylového domu pro matky na Azylový dům pro rodiče s dětmi. Důvodem byla potřeba rozšíření cílové skupiny na otce s dětmi. V současné době je AD 6 bytů pro matky s dětmi a 2 pro otce s dětmi, který se nachází v jiné části budovy se samostatným sociálním zařízením.

V roce 2017 bylo evidováno 27 nových žádostí o poskytnutí sociální služby, s 18 zájemci byla uzavřena smlouva. V současné době je kapacita Azylového domu pro rodiče s dětmi naplněna. Ve službě pracuje 1 vedoucí na 0,3 úvazku, 1 sociální pracovník na 0,66 úvazku, 4 pracovníci v sociálních službách na celkem 2,64 úvazku a vrátný na DPP.

Služba je podpořena dotací z rozpočtu Moravskoslezského kraje, státním rozpočtem Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a Evropskou unií.

Do cílové skupiny spadají osamělé dospělé osoby (matka, otec nebo náhradní rodič) s nezaopatřenými dětmi v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a těhotné ženy. (Centrum sociální pomoci Třinec [online])

Z analýzy prostudovaného materiálu služby „Hodnocení kvality poskytovaných služeb v Azylovém domě pro matky za rok 2017“ bylo patrné, že nejčastější osobní cíl uživatelů se týkal bytové problematiky (34%), finanční situace (30%), uplatnění na trhu práce (23%), posilování rodičovských kompetencí (11%) a podpoře při vykonávání běžných činností (2%).

Cíle poskytované služby	Příklady osobních cílů uživatelů	Počet	%
zajistit si návazné bydlení (aktivně vyhledávat návazné bydlení, spořit finanční prostředky na bydlení, podávat žádost o byt)	najít si vlastní bydlení, dostat městský byt, zajistit si bydlení s trvalým pobytem	62	34,26
zapojit se do pracovního procesu (aktivně vyhledávat vhodné pracovní příležitosti, pravidelně docházet do zaměstnání, spolupracovat s Úřadem práce, mít sestaven životopis pro potenciální zaměstnavatele, zvyšovat si kvalifikaci pro uplatnění na trhu práce, účastnit se vzdělávacích kurzů a rekvalifikací)	najít si práci, dodělat školu, pravidelně vyhledávat práci na internetu, absolvovat vzdělávací kurz, sestavit životopis, zúčastnit se pohovoru se zaměstnavatelem	42	23,20
upevnit sociální dovednosti pro aktivní řešení své situace (vyřídít si nárokové dávky a příspěvky, efektivně hospodařit s penězi, řešit své závazky, splácet dluhy, využívat další dostupné služby a zdroje, jednat s úřady a institucemi, vyřídít si doklady, orientovat se ve vlastních právech)	vyřídít si dávky a příspěvky, splácet dluhy, vyřešit exekuci, splatit dluh za komunální odpad, zapsat otce dítěte do RL, získat děti do vlastní péče, rozvést se, uplatnit u soudu žádost o zvýšení (snížení) výživného, vyřídít si OP, vyřídít si SIPO, sestavit měsíční rozpočet, naspořit peníze na budoucí bydlení, vyhlásit osobní bankrot, změnit adresu trvalého pobytu	54	29,83
pečovat o dítě (zodpovědně)	zajistit dítěti (dětem) MŠ/ZŠ, zajistit si	19	10,50

zajišťovat potřeby dítě, komunikovat s dítětem, zajistit lékařskou péči, školní či předškolní zařízení)	psychologickou pomoc, udržovat kontakt s dcerou, zajistit lékař vyšetření		
vykonávat běžné činnosti pro samostatný život (rozvíjet praktické dovednosti, vést domácnost, prát, žehlit, obsluhovat spotřebiče, vařit, dbát hygienických návyků u sebe a dítěte)	zvládnout vedení domácnosti	4	2,21
		181	100

Tabulka 3. Hodnocení kvality poskytovaných služeb

(zdroj: „Hodnocení kvality poskytovaných služeb v Azylovém domu pro matky za rok 2017“)

Ve službě jsou pravidelně uskutečňovány akce, mezi které patří především bezplatné semináře, kurzy, besedy, volnočasové aktivity, “bazárek“ šatstva a obuvi, velikonoční a vánoční setkávání, pečení velikonočního beránka a vánočního cukroví, dílničky pro děti, oslava Dne matek, opékání párků na zahradě AD, účast na „Podpůrná skupina s hosty z Koreje“, která se uskutečnila v prostorách sborového centra Hutník v Třinci, v pravidelných intervalech také probíhá společné vaření s uživateli, komunitní setkání s uživateli, aj.

Pracovníci intenzivně spolupracují s kvalifikační a personální agenturou Kapa, s ÚP, Sociálním odborem Magistrátu města Třinec a s dalšími organizacemi, např. sociálně aktivizační službou pro rodiny s dětmi, s poradnou ELPIS Třinec, která se věnuje obětem domácího násilí a zneužívání a osobám s problémy se závislostí, Adopcí pro budoucnost (viz. kapitola 3.4 Adopce pro budoucnost).

Souvislostí kvality bydlení s možností zvýšeného výskytu problémů a patologií dětí se zabýval výzkum společnosti MEDIAN provedený v letech 2014 – 2015, jehož respondenty byly rodiny s minimálně jedním dítětem do 12 – ti let v České republice. Výsledkem je skutečnost, že kvalita bydlení může přímo souviset s možností zvýšeného výskytu problémů a patologií dětí. Tato rizikovost se vyskytuje u 20 – 40% dětí,

kteří se potýkali s krizovými situacemi v rodině, mezi které patří mj. i nedostatečné a nestabilní bydlení, zejména v ubytovnách a azylových domech. Každá rodina však disponuje odlišnými schopnostmi ve vypořádávání svých krizových situací a souvisejícího dopadu na děti. (Nadace Sirius, 2017, s. 17)

3.2 Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi je poskytována bezplatně na základě zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách dle § 65 odst. 1, kde je přesně stanoveno: „Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou terénní, popřípadě ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě krizové sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat, a u kterého existují další rizika ohrožení jeho vývoje.“

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi poskytují tyto základní činnosti:

- a) Výchovná, vzdělávací a aktivizační činnost
- b) Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- c) Sociálně terapeutická činnost
- d) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Vzhledem k tomu, že ve výše uvedené službě pracuji 6 let, z toho 2 roky jako sociální pracovník a 4 roky jako koordinátor služby a sociální pracovník, čerpala jsem informace zejména ze získaných profesních zkušeností a metodik služby SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec.

Výše zmiňovaná služba spadá pod Slezskou diakonii. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci, která poskytuje své služby v sociální oblasti. Působí na území Moravskoslezského kraje již od roku 1990, kdy navázala na dřívější charitativní působnost Slezské církve evangelické augsburského vyznání započatou na počátku 20. století. V současné době působí také v Jihomoravském a Olomouckém kraji. Provozuje více než šedesát středisek, která nemají samostatnou právní subjektivitu a jsou řízena centrálně Ústředím Slezské diakonie v Českém Těšíně. (SLEZSKÁ DIAKONIE [online])

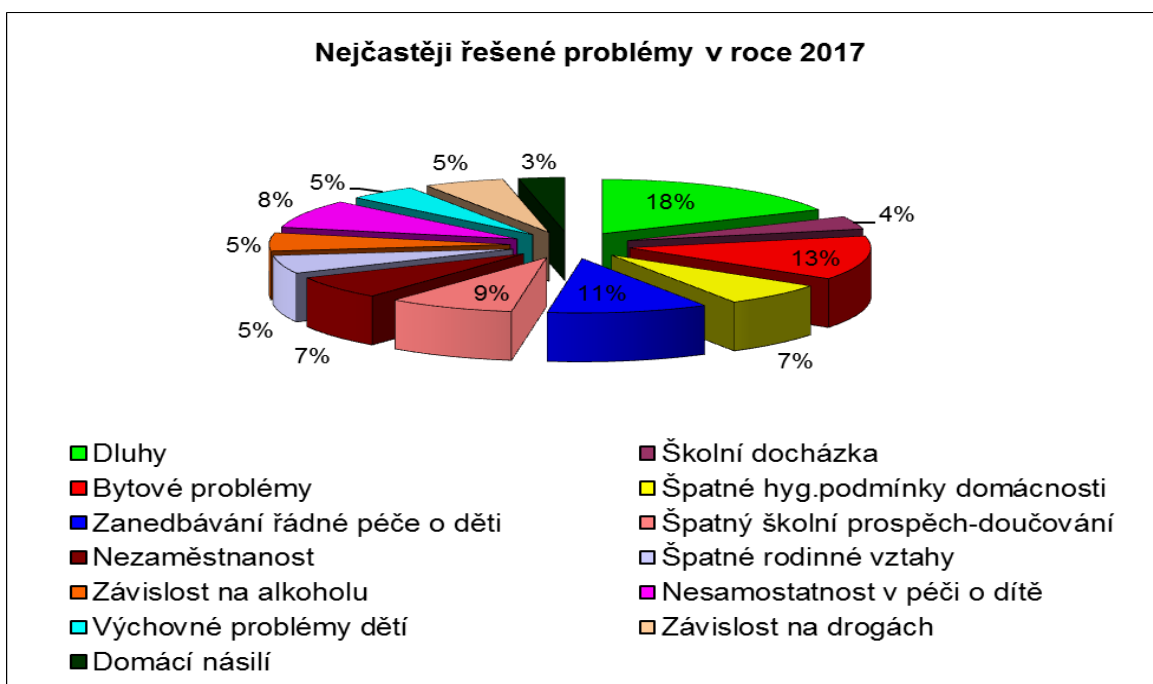
Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi funguje v Třinci od 1.1. 2008. Současná kapacita je 18 rodin při úvazcích: 2,1 úvazku sociální pracovník a 0,38 úvazku koordinátor služby.

Donátory jsou: Moravskoslezský kraj, Statutární město Třinec, Evropská unie

Služba je určena pro klienty, kteří spadají pod katastr odboru Sociální právní ochrany dětí Třinec (viz. příloha č. 8).

Cílovou skupinu tvoří rodiny s dětmi ve věku 0-18 let, osamělý rodič nebo jiné pečující osoby s dětmi ve věku 0-18 let, osoby, které se připravují na přijetí svých dětí domů z ústavní péče a těhotné ženy.

Mezi nejčastější nepříznivé situace, ve kterých se rodiny nacházejí, patří špatná finanční situace, výchovné a vzdělávací problémy dětí, problémy s bydlením, přítomnost patologických jevů v rodině (závislosti na návykových látkách, rodič ve výkonu trestu aj.) a riziková situace v rodině – dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav člena rodiny.

Graf 1. Nejčastěji řešené problémy v roce 2017

(Zdroj: Hodnocení individuálního plánování ve službě SAS za rok 2017)

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že mezi tři nejčastější problémy v roce 2017 patřila dluhová (18%), poté bytová problematika (13%) a zanedbávání řádné péče o dítě (11%). Na těchto rizikových oblastech se pokusím popsat konkrétní pomoc SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec v rodinách.

Při řešení **finanční problematiky**, se sociální pracovník s uživatelem služby zaměřuje zejména na řešení nepříznivé situace, k dodržování splácení finančních závazků v pravidelných intervalech, na efektivním hospodaření a zároveň dostání závazků a povinností. S rodinou se pracuje prostřednictvím nácviků dovedností např. sestavování

domácího rozpočtu, seznámení, případně pomoc s obálkovým systémem, evidencí příjmů a výdajů, atd., upozorňuje se na nebezpečí používání kreditních karet, kdy peníze sice nejsou vidět, ale o to lehčeji se dají utratit. Dále se s rodinou pracuje na způsobu, jakým mohou ušetřit finance, tzn., plánování nákupu, sestavování jídelníčku, předávání receptů na levná jídla, osvojení si pravidelného vaření apod. Nedílnou součástí práce v této oblasti je rovněž zprostředkování kontaktu, případně zajištění doprovodu na instituce zaměřené na pomoc lidem v oblasti zadlužení a navazujících sociálních problémů. Při doprovodech je sociální pracovník zejména oporou uživatele, který je vedený k aktivnímu přístupu při vyřizování svých osobních záležitostí.

Služba SAS Třinec poskytuje uživatelům i **podporu při zajišťování bydlení**, která spočívá zejména v pomoci při výměně bytu, zprostředkování azylového ubytování apod. V případě, že je dluh na nájmem nebo nedoplatky za vyúčtování, je pracovníkem uživatel vedený k uhrazení pohledávky. Pokud nemá dostatek finančních prostředků, je informován o možnostech řešení, mezi které patří zejména výměna bytu či splátkový kalendář, např. v případě městského bytu jsou uživatelé motivováni k zaplacení svého dluhu zejména tím, že pokud splátky dodržují, mohou žádat město o odpuštění části penále. Pokud je hrozba ztráty bytu reálná, je pracovník nápomocen při hledání nového bydlení. Jedná se především o seznámení s možnostmi, jakým způsobem mohou svou situaci řešit. V případě, že potřebují pomoc a podporu, jsou motivováni k vyhledávání vhodných inzerátů, jsou jim poskytovány kontakty na azylové domy, apod. Hlavním smyslem těchto činností je udržení si dosavadního, případně pomoc při hledání nového bydlení.

Třetím nejčastěji řešeným problémem v SAS Třinec je **zanedbávání řádné péče o děti**. Tato oblast se řeší především prostřednictvím podpory a nácviku rodičovských dovedností, mezi které patří zejména vedení rodičů k vytváření a úpravě denního režimu dětí (koupání, spánek, návštěva lékaře, pravidelná strava apod.), společná činnost dětí a rodičů a posilování rodičovských kompetencí tak, aby vedly k pozitivnímu vlivu na výchovu a vývoj dítěte. Tyto činnosti jsou zajišťovány zejména názornými příklady přímo v domácnosti uživatele. Pracovník vede rodiče k tomu, aby používali vhodné výchovné metody, uplatňovali individuální přístup k dítěti a vytvářeli bezpečné a podnětné prostředí pro zdravý vývoj dětí. Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec také v případě zájmu uživatelů pořádá přednášky s pediatrem, týkající se péče, vývoje a výchovy dětí. V případě potřeby je služba schopna uživatelům zajistit doprovázení dětí do školy, školského zařízení, k lékaři, příp. na zájmové aktivity. Jedná se zejména o případy, kdy se uživatel cítí nejistě nebo má komunikační potíže. Cílem je postupné snižování doprovodů a v konečné fázi úplná samostatnost klienta.

Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec rovněž pořádá volnočasové aktivity, jako jsou výlety, tvořivá odpoledne, velikonoční a vánoční besídky, výroba adventních věnců, pečení vánočního cukroví, návštěva muzea apod. Cílem je rozvíjení kreativity, dovedností, zlepšování vzájemné komunikace, smysluplné využití volného času a prožití společných zážitků, které vedou k vzájemné komunikaci a utužování vztahů.

Další podstatnou činností služby SAS Třinec je předávání potravinové a materiální pomoci rodinám, které se nacházejí v obtížných životních situacích (viz. kapitola 3.2.1 Projekt potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám). Jedná se o nenáročnou a nárazovou potravinovou pomoc, která neřeší celkovou situaci nedostatku potravin v rodinách, ale pouze pomáhá překlenout těžké období, v němž se mohou ocitnout z důvodu zpoždění vyplácených sociálních dávek, nemoci, ztráty zaměstnání, ztráty bydlení, stěhování, odchodu živitele z rodiny, jeho úmrtí či jiných závažných životních situací.

Pracovníci SAS mají povinnost oznámit orgánu OSPOD bez zbytečného odkladu informace o podezření z týrání, zneužívání dítěte nebo ze zanedbávání péče o něj (dle § 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů) a taktéž oznámit trestní čin (dle 40/2009 Sb., trestní zákoník).

Služba SAS Třinec úzce spolupracuje s Oddělením sociálně právní ochrany dětí, a to zejména v případech:

- 1) Zprostředkování jednání se zájemcem – doporučení vhodné rodiny
- 2) SVI – prostřednictvím systému včasné intervence předávají pracovníci SAS Třinec OSPODu Třinec informace týkající se závažné situace v rodině, která přímo ohrožuje vývoj dítěte nebo jej ohrožuje na zdraví či životě.

Nejčastěji se jedná o:

- podezření na týrání dítěte
- domácí násilí v rodině – rodič x dítě, rodič x rodič, jiní rodinní příslušníci
- alkohol, drogy aj. závislosti, které působí negativně na dítě
- nedostatek jídla a nedostatečná hygiena (dítě zapáchá, má kožní problémy v důsledku nedostatečné hygieny, je podvyživené)
- neplacení nájmu a s tím související hrozba ztráty bydlení
- vznik duševní nemoci u dítěte nebo u rodiče
- zanedbávání povinné školní docházky, kdy rodič dítě v této situaci podporuje a nespolupracuje se SAS
- nucení dítěte ke krádežím, k prostituci

- podezření na časté hlučné návštěvy v rodině, přičemž se požívá alkohol
aj. návykové látky, dítě nemá klid na spánek

- opuštění dítěte rodičem a ponechání dítěte bez dozoru

Bližší informace viz. kapitola 2.2.1.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí

3) spolupráce při poskytování služby konkrétnímu uživateli – na písemné vyžádání OSPOD Třinec (podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, §53 odst. 1 v platném znění) mají pracovníci sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi povinnost zpracovat a poskytnout písemnou zprávu o průběhu poskytování služby.

4) případové konference - písemně svolává vedoucí OSOPDu, jsou na ni zváni kompetentní osoby př. učitelé, zdravotníci, pracovníci SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, příp. příbuzní či známí. Celá situace se projednává a výsledkem je opatření, které je závazné pro všechny zúčastněné. Po třech měsících se situace vyhodnocuje OSPODem. (SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, 2018)

Statistika SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec od 1.1.2017 do 31.12.2017	Celkem
Počet uzavřených smluv	51
- počet nových klientů	35
- z <i>toho</i> počet klientů, kteří v roce využili službu SAS opakovaně	6
- počet smluv, které přetrvaly z roku 2016	16
Celkový počet rodin v roce 2017	45
- celkový počet dospělých (muži, ženy) rok 2017	18+40
- celkový počet dětí rok 2017	94
Počet ukončených smluv	38
Celkový počet intervencí (30min/1 intervence)	1 031
<i>z toho v rámci terénní služby</i>	847
<i>a v rámci ambulantní služby</i>	184
Celkový počet kontaktů (od 10 od 29 min)	432
Počet zájemců o službu (všichni zájemci kromě potravinové pomoci)	42
- z <i>toho</i> počet odmítnutých zájemců z důvodu plné kapacity	0
- počet zájemců o poskytnutí zákl. sociálního poradenství	9
Počet zájemců o potravinovou pomoc	8
Počet uskutečněných návštěv	505
Počet neuskutečněných návštěv	192
Počet doprovodů (na úřady, k soudu, do školy...)	34
Počet klientů (noví), kteří požádali o službu sami	5
Počet klientů (noví), kterým byla služba zprostředkována přes OSPOD	30
Počet aktivit SAS	4

Tabulka 4. Statistika SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec v roce 2017

(zdroj: Statistika služby SAS Třinec rok 2017)

3.2.1 Projekt Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám

Pomoc je zacílena na zlepšení životních podmínek nejchudších lidí. Partnery projektu jsou neziskové organizace, které se v průběhu své každodenní práce setkávají s potřebnými lidmi a jsou schopni identifikovat, kdo pomoc skutečně potřebuje. Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, se do projektu zapojila v roce 2015. Celkový rozpočet projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám je sedmdesát miliónu korun a je financován z Operačního programu Potravinové a materiální pomoci v rámci Fondu evropské pomoci nejchudším osobám. Z prostředků EU je hrazeno osmdesát pět procent nákladů, ze státního rozpočtu ČR je hrazeno patnáct procent. Příjemcem finančních prostředků a zároveň realizátorem celého projektu je Odbor řízení projektů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Finanční pomoc z Fondu evropské pomoci nejchudším osobám je v České republice tímto způsobem využita poprvé. (MPSV [online])

3.3 Komunitní centrum Borek

Komunitní centrum Borek bylo založeno Městem Třinec a funguje od roku 2012. V průběhu roku probíhala spolupráce s terénními pracovníky nestátní neziskové organizace Bunkr, která tento projekt převzala v lednu 2013. Občanské sdružení Bunkr fungovalo od 20. ledna 2003 do 4. února 2014, poté došlo k transformaci na obecně prospěšnou společnost. Tato organizace se zaměřuje na poskytování nízkoprahových klubů ve třech městech – Třinec, Bohumín a Nový Jičín, odborných činností v rámci sociálně-právní ochrany dětí a mládeže, provozování volnočasových aktivit se zaměřením na smysluplné trávení volného času dětí, mládeže i celých rodin a na organizování kulturních, sportovních a společenských akcí, zejména pro děti a mládež. (BUNKR [online])

Vzhledem k tématu své diplomové práce se budu věnovat Komunitnímu centru Borek, které se věnuje celému rodinnému systému ve vyloučené lokalitě města Třinec (viz. kapitola 1.2.1 Sociálně vyloučené lokality v Třinci).

Zdroje, ze kterých jsem informace čerpala, byly následující:

- a) Seznámení se s prostředím vyloučené lokality a zázemím Komunitního centra
- b) Polostrukturovaný rozhovor s pracovníky – vedoucí Komunitního centra, terénní sociální pracovníci a nezletilým uživatelem služby
- c) Pozorování

Tento projekt je zaměřený na všechny věkové kategorie, jedná se o děti od předškolního věku až po dospělé, včetně rodičů s dětmi a celých rodin. Komunitní centrum není definováno zákonem, jedná se o místo, kde dochází k propojování osob v komunitě, s cílem posilování schopnosti komunikace, řešení problémů, vzájemné tolerance a respektování názorů jiných. Dalším směrem, kterým se práce ubírá je aktivní využívání volného času, rozvoj schopností, dovedností, individuality a rovněž participace občanů komunity na rozvoji a budování prostředí, ve kterém žijí. Důraz se klade také na začleňování se do běžného života majoritní společnosti a to prostřednictvím účasti na akcích pro širokou veřejnost, mezi které patří každoročně zejména Přehlídka národnostních menšin, Den pro rodinu, sousedské snídane apod. V první fázi činnosti Komunitního centra byl zaznamenán největší zájem dětí ve věku 12 – 15 let, docházelo k budování důvěry a obliba se začala rozšiřovat na mladší děti a jejich rodiče. Vznikaly zájmové kroužky, doučování, mateřské centrum, pořádaly se výlety, workshopy, tvořivé dílny. Od roku 2015 začala být sledována větší iniciativa dospělých, vyjadřovali svá přání, nápady, stanovovali si své cíle, začali se aktivně podílet na pořádání aktivit, které se úzce dotýkaly místa, kde žijí, rodinných a mezilidských vztahů. Začaly se realizovat pravidelné úklidy dětského hřiště, skládky, společné víkendové pobyty. Občané komunity se stále více zplnomocňují, angažují, objevují vlastní zdroje, pracovníci se postupně do pořádaných aktivit zapojují již minimálně. Jejich zaměření se postupně přetváří a prioritou se stává práce s dospělými a komunitou jako celkem.

Mezi významné aktivity, které vznikly na základě podnětů občanů komunity, a na kterých se zejména oni sami podíleli, patří:

- Oslava pátého výročí komunitního centra, kdy se maminky postaraly o občerstvení, proslov, doprovodný program dětí včetně kostýmů a následně napsaly článek do místních novin (viz. příloha č. 9).
- Zapojení do projektu „I muži mají své místo“, díky kterému si muži v komunitě, sami vybudovali posilovnu.
- Vybudování dětského hřiště, mohlo být zrealizováno díky finančním prostředkům nadace T-mobile, za které se pořídily herní prvky, významně se však podíleli i občané komunity, kteří věnovali 200 hodin dobrovolnické práce a svépomocně hřiště postavili (viz. příloha č. 9).

Donátory Komunitního centra jsou: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, Úřad vlády, Moravskoslezský kraj, Statutární město Třinec.

Přestože by se mohlo zdát, že současný stav ve vyloučené lokalitě je takřka ideální, není tomu zcela tak a práce komunitních pracovníků ještě nekončí, neboť se jedná o proces dlouhodobý a následným cílem je přenášet stále větší zodpovědnost na občany komunity a v procesu změn je doprovázet, podporovat, poskytovat sociální oporu a mobilizovat k dalším aktivitám.

V Komunitním centru jsou zaměstnaní pracovníci pro přímou práci na hlavní pracovní poměr a to 0,8 úvazku na Dohodu o provedení práce 421 hodin za rok 2017. Nedílnou součástí pracovního týmu jsou dobrovolníci, stážisté a praktikanti. Za posledních pět let se do činnosti Komunitního centra Borek zapojilo 15 zahraničních dobrovolníků. (BUNKR [online])

3.4 Adopce pro budoucnost

Projekt Adopce pro budoucnost vznikl v roce 2014 v rámci SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, jeho zakladatelkou je poslankyně ČR Mgr. Pavla Golasowská. V roce 2016 došlo k osamostatnění a změně právní formy na spolek, jehož společným zájmem je podpora dětí a mladých osob z rodin, nacházejících se v obtížných životních situacích, získat adekvátní vzdělání a zvýšit tak šance uplatnění na trhu práce a zařazení se do běžného pracovního procesu.

Hůle (2014, s. 8-9) popisuje vztah dosaženého vzdělání k socioekonomickému postavení člověka, k participaci na občanské společnosti a závislosti na sociálním systému. Také Sirovátka (2015) na základě zkoumání rizik chudoby, materiální deprivace a sociálního vyloučení u českých rodin zmiňuje, že pro překonání chudoby, je rozvoj dětí a s tím spojené náklady na vzdělávání a zájmové činnosti, nezbytný.

Právě tento dlouhodobý projekt je zaměřený na děti od 1. stupně ZŠ až po získání konečného vzdělání. Členové spolku spolupracují se sociálními a návaznými službami na Třinecku a jejich klientům nabízejí možnost pomoci. V roce 2017 bylo podpořeno 10 dětí, celkovou částkou 64. 533,- Kč. Tyto finanční prostředky byly použity na proplácení obědů, jízdného, zájmových kroužků, školních pomůcek, vstupů do divadel, kin, byly uhrazeny letní tábory, školní výlety, či lyžařské výcviky. V roce 2017 byl podporován jeden student druhého ročníku VŠ, dvě studentky druhého ročníku na SŠ, jeden učeň prvního ročníku na SOU, tři děti na I. stupni ZŠ a tři děti na II. Stupni ZŠ. Mezi podporovanými jsou i vícedětné rodiny. (Adopce pro budoucnost, z.s., 2017)

4 Zásadní problémy rodin na Třinecku vedoucí k sociálnímu vyloučení

Na základě své profesní praxe a analýz jednotlivých služeb (viz. předchozí kapitoly) se jako nejčastější problémy rodin na Třinecku vedoucí k sociálnímu vyloučení jeví dluhová, bytová problematika a výskyt sociálně patologických jevů v rodinách – zejména závislostní chování a domácí násilí. Uvedeným tématům, stejně jako službám, které tyto oblasti řeší, se budu věnovat v následujících kapitolách.

V minulých letech byly rodiny ohrožovány také nezaměstnaností, tento fenomén však s ohledem na nízkou míru nezaměstnanosti současné doby, není již aktuální hrozbou. (MPSV [online])

4.1 Dluhová problematika

Ekonomické problémy a předlužení mohou mít spojitost s potížemi dětí v neekonomických oblastech, a to z důvodu přenosu stresu, vyšší intenzity hádek rodičů, horší životosprávy a životního stylu, menší možnosti rodičů investovat do rozvojových volnočasových aktivit dítěte, rizika stigmatizace, apod. (Nadace Sirius, 2017, s. 17)

Rodinám potýkajících se s více problémy často chybí potřebné peněžní rezervy. V případě nenadálé události, jakou může být úmrtí, nemoc dospělého, ztráta zaměstnání, doplatek na spotřebovanou vodu, energii, ale i potřeba zakoupit léky, se jako nejjednodušší jeví možnost půjčky často u nebankovních společností. Nemožnost či neschopnost plnit své závazky se často řeší další půjčkou a výsledkem je často dluhová past. (Matoušek, 2014, s. 56). Dluhová problematika se významně podílí i v oblasti zaměstnanosti. Poněvadž u osob, které jsou dlouhodobě masivně zadlužené, se často stává, že zapojení se do trhu práce je pro ně, s ohledem na exekuce, nevýhodné. Ve většině případů se jedná o osoby se základním vzděláním, se kterým většinou dosáhnou pouze na minimální mzdu. Po odečtení exekucí jim zůstává zpravidla částka životního minima, proto raději upřednostňují pobírat sociální dávky a přivydělávat si prostřednictvím šedé ekonomiky. (Kajanová, 2017, s. 40).

4.1.1 Poradna Ergon

Poradna Ergon funguje v Třinci od října 2011 a poskytuje bezplatnou ambulantní službu dle § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, občanům města Třinec starších 18 let věku nacházejících se v nepříznivé sociální situaci z důvodu zadluženosti a navazujících sociálních problémů (problematika bydlení, zaměstnanosti apod.). Zároveň poradna podporuje občany v tom, aby znali svá práva a povinnosti, uměli je uplatňovat a znali dostupné podpůrné služby, které jim pomohou řešit jejich životní situaci.

Poradna obsahuje dle zákona základní činnosti:

- a) Zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- b) Sociálně terapeutické činnosti
- c) Pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

V Poradně ERGON jsou zaměstnání pracovníci pro přímou práci na pozici sociálního pracovníka a právníka. Poradna je financována Moravskoslezským krajem - Program na podporu poskytování sociálních služeb a Městem Třinec - Dotační program na podporu projektů v sociální oblasti ve městě Třinci. (ERGON-CHRÁNĚNÁ DÍLNA [online])

Zdroje, ze kterých jsem informace čerpala, byly následující:

- a) Polostrukturovaný rozhovor se sociální pracovnící poradny ERGON
- b) Polostrukturovaný rozhovor s uživatelem služby
- c) Seznámení se s dokumentací služby

Do okruhu řešených problémů patří

- 1) Zadluženost uživatele a související problémy (př. neoprávněná exekuce a zabavování majetků, neschopnost nadále splácet svůj závazek, blokáce bankovního účtu dlužníka apod.)
- 2) Zadluženost uživatele a související problémy s bydlením (př. nájemní smlouva, nájemné, skončení nájmu, podnájem bytu apod.)
- 3) Zadluženost uživatele a související problémy v pracovně právních vztazích a zaměstnanosti (př. srážky z příjmu z pracovněprávního vztahu, pořadí srážek ze mzdy apod.)

- 4) Zadluženost uživatele a související problémy v rodině a mezilidských vztazích (př. vztahy mezi manželi, rozvod apod.)
- 5) Zadluženost uživatele a související problémy v oblasti majetkoprávních vztahů a náhrady škody (př. vlastnické právo, spoluvlastnictví a společné jmění apod.)
- 6) Problémy v občanském soudním řízení (př. předběžná opatření a zajištění důkazu, opravné prostředky, výkon rozhodnutí apod.). (Poradna ERGON, 2017)

V roce 2017 bylo v Poradně ERGON evidováno 135 nových, celkem včetně opakovaných bylo 345 uživatelů z toho 217 žen a 128 mužů. (Poradna ERGON, 2017)

Zásadní problém je pozdní řešení dluhové situace, kdy lidé do poradny přicházejí ve většině případech až ve chvílích, kdy už nezvládají sami svou situaci řešit. Následkem bývá ekonomická destabilizace rodiny, která poté často čelí sociálnímu vyloučení. Důležitým aspektem této problematiky je oblast prevence, která by se měla týkat již žáků základních a středních škol, kteří si do svých budoucích životů často odnáší naučené vzorce chování a způsob života, které přejímají ze svých původních rodin.

4.2 Bytová problematika

Nejohroženější skupinou v oblasti bydlení jsou v České republice příslušníci romského etnika, mladé rodiny s dětmi, neúplné či vícedětné rodiny, které si z důvodu nízkých příjmů nemohou dovolit bydlení na volném trhu. Překážkou k získání bydlení je často vysoká kauce, kterou si rodiny běžně nemohou dovolit a rovněž pohled pronajímatelů, kteří výše uvedené skupiny vnímají jako rizikové. (Bjelončíková, Gojová, 2016, s. 77)

„Podle Mikulce, Snopka, Ripky (2016) je možné situaci v bydlení v České republice označit za kritickou. Tuto krizi podle nich doprovází masivní nárůst komerčních ubytoven a sociálně vyloučených lokalit“ (Černá, Polánková, 2018, s. 22)

O tom jaká je bytová situace v Třinci popíši v následující kapitole.

4.2.1 Bytový fond a bydlení v Třinci

Dle Závěrečné zprávy demografické analýzy pro potřeby města Třinec – vybraná data, AUGUR Consulting s.r.o., 2017, s. 48. žije v Třinci asi 150 osob bez domova, z toho 108 mužů, 30 žen a 12 nezletilých osob (jedná se o děti žen z azylového domu). Lze předpokládat, že osob bez domova bude nadále přibývat, stále ohroženější skupinou se stávají senioři.

Celkový počet bytů ve vlastnictví města Třinec je 867, jejich přidělování podléhá pravidlům, která vychází ze směrnice města Třince „Zásady pro hospodaření s byty ve vlastnictví statutárního města Třince“. Nižší kvalita se týká 19 bytů, 11 bytů je bezbariérových a 35 patří do kategorie bytů zvláštního, které jsou určeny pro osoby se sníženou soběstačností, zpravidla pro seniory a osoby se zdravotním postižením.

<i>Velikost bytu</i>	<i>Počet</i>
0+1	57
1+1	201
2+0	58
2+1	410
3+0	8
3+1	114
4+0	1
4+1	18

Tabulka 5. Velikost a počet městských bytů v Třinci (zdroj: Magistrát města Třince, 2018)

Nejvíce bytů v celkovém počtu 4323 pronajímá společnost CPI BYTY, a.s., obsazenost je 86,4 %.

V Třinci existuje několik ubytoven sloužících zejména k ubytování osob na přechodnou dobu, kteří se ve městě zdržují z pracovních důvodů, nejedná se o sociálně slabé jedince, proto tato forma bydlení není v Třinci považována za problematickou. (Magistrát města Třince, 2018)

4.3 Domácí násilí

„Domácí násilí lze definovat jako zneužití postavení a moci, kterou pachatel v rodině má. Projevuje se nepřiměřenými požadavky, vynucování podřízenosti oběti, kontroly nad jejím životem. Toho je dosahováno násilím, event. vyhrožováním a využíváním strachu z další újmy.“ (Vágnerová, 2012, s. 632)

Oběť domácího násilí je často zasažena syndromem týrané osoby, což je soubor specifických charakteristik a důsledků dlouhodobého a opakovaného zneužívání, které jsou příčinou snížené schopnosti daného jedince adekvátně reagovat na prožívané násilí.

(Ševčík, Špaténková, 2011, s. 42)

Domácí násilí ničí bezpečné prostředí rodiny, ve kterém děti nalézají klid a svou identitu. Získávají pokřivenou představu o tom, jak se k sobě mají dospělí chovat. Mohou se cítit rozpolcené mezi matkou a otcem, mohou mít pocit, že nechtějí ztratit kontakt s otcem, ale že vztah, který chtějí udržet, je velmi neuspokojivý. (Conwayová, 2007, s. 97)

Fenomén domácího násilí není novým jevem společnosti, objevuje se odjakživa, avšak se mění pohled veřejnosti na něj. V minulosti, bylo domácí násilí považováno za něco zcela normálního, pouze interní záležitostí rodiny. Muž měl nadřazenou pozici v rodině a bylo mu přiznááno právo, chovat se k ženě podle svého uvážení. Tento pohled dostal změny v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, kdy se začalo toto téma detabuizovat a odkrývat na veřejnosti.

Topinka (2016) se věnuje postojům veřejnosti k problematice domácího násilí. Výsledkem výzkumu bylo mj. zjištění, že veřejnost ví, co domácí násilí znamená, dokážou definovat jeho různé formy, avšak se obávají, že ho vždy nedokážou přesně identifikovat. Pozitivním závěrem je zjištění, že domácí násilí nemá ve společnosti legitimitu.

4.3.1 Poradna ELPIS Třinec

Poradna ELPIS poskytuje své služby v Třinci od roku 2004. Výše zmiňovaná služba spadá pod Slezskou diakonii (viz. kapitola 3.2 Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi). Vzhledem k tomu, že ve výše uvedené službě pracuji od roku 2012, čerpala jsem informace zejména ze získaných profesních zkušeností a metodik služby Poradny ELPIS Třinec.

V poradně jsou poskytovány odborné poradenské a terapeutické služby osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené s domácím násilím, týráním a zneužíváním, s obtížemi v rodinných a mezilidských vztazích nebo s užíváním alkoholu,

jiných návykových látek a hazardní hrou. Klientům je nabízena pomoc se zorientováním se ve vlastní situaci a podpora v nalezení, realizaci možných řešení a přijímání zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí. Cílovou skupinu tvoří oběti a svědci domácího násilí, týrání a zneužívání, osoby s obtížemi v rodinných a mezilidských vztazích, osoby užívající alkohol, jiné návykové látky a hazardní hráči a jejich rodinní příslušníci a blízké osoby (viz. kapitola 4.4.1 Poradna ELPIS Třinec – závislostní problematika). Pracuje se s osobami ve věku od 15 let a mezi hlavní cíle patří poskytovat klientům informace, odbornou pomoc a podporu při řešení rodinných, vztahových krizí a problematiky domácího násilí, vést je k tomu, aby se dokázali domoci svých práv na ochranu před nezákonným chováním blízké osoby, poskytovat krizovou intervenci lidem v krizových životních situacích, spolupracovat s jinými institucemi zabývajícími se prací s oběťmi domácího násilí. Nedílnou součástí služeb poradny je také poskytování informací odborné a laické veřejnosti o problematice domácího násilí a problémech v rodinných a mezilidských vztazích.

Poradna ELPIS Třinec poskytuje ambulantní službu odborného sociálního poradenství podle § 37 zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách a poskytuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- b) sociálně terapeutické činnosti
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Mezi další činnosti poradny patří pořádání preventivních seminářů na základních a středních školách a také bezplatných besed, přednášek pro širokou veřejnost.

(Poradna ELPIS Třinec, 2018)

Základní činnosti	Celkem
Zprostřed. kontaktu se spol. prostředím	45
Pomoc při uplatňování práv	56
Sociálně terapeutické činnosti	163

Tabulka 6. Celkový počet poskytnutých činností za rok 2017

(zdroj: Statistické údaje Poradny ELPIS Třinec, 2017)

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že nejčastější pomoc klientům v roce 2017 byla poskytnuta prostřednictvím sociálně terapeutických činností. Na této oblasti popíšu konkrétní pomoc Poradny ELPIS Třinec.

Cílem sociálně terapeutické činnosti je, aby lidé netrpěli či nedopláceli na neznalost svých práv a povinností, byli schopni vyjádřit své potřeby a hájili své oprávněné zájmy.

Klientům poskytují poradenství pracovníci, kteří jsou k tomu plně kompetentní, orientují se v sociálních systémech, v sociálně-právní problematice, legislativě, psychologii, disponují odpovídajícím odborným vzděláním.

Poradenství je poskytováno jednak v **oblastech orientace v sociálních systémech**, kdy sociální pracovník pomáhá klientovi zorientovat se především v systému sociálních dávek. Klient je v případě zájmu seznámen s orgány státní sociální podpory, jimiž je Úřad práce a Ministerstvo práce a sociálních věcí, dále mu jsou poskytnuty informace o tom, jaké jsou druhy dávek, včetně možných forem podání žádostí a jejich náležitostí a rovněž o možné pomoci ze strany města (např. Sociální fond apod.).

Poskytnutí poradenství v oblastech práva, zahrnuje podání základních informací o občanském (rodinném), trestním právu či právu týkajícího se domácího násilí. Mezi nejčastější oblasti řešení problému patří problematika rodinného práva, a to zejména úpravy poměrů nezletilých dětí, rozvody, vypořádání SJM, dále vyklizení nemovitostí, institut vykázání apod. V případech, kdy je zjevné, že situace je komplikovaná a vyžaduje odbornější radu, předává pracovník kontakt na poradnu ERGON poskytující bezplatné právní poradenství, či sjedná konzultaci s právníkem (externím pracovníkem poradny).

Poradna poskytuje také psychologické a terapeutické poradenství. Jedná se především o psychosociální podporu, která je poskytována zejména formou naslouchání, poskytnutí doporučení pro řešení situace klienta nebo k získání nadhledu, případně doporučením četby odborné literatury. Nejčastěji se jedná o řešení problematiky domácího násilí, narušení vztahů v rodině, nepříznivé sociální situace v důsledku užívání omamných látek, ztráty bydlení, nezaměstnanosti, dluhové problematiky apod. Tato činnost vede zejména k ventilaci problémů a k získání nadhledu nad situací.

Poskytnutí poradenství v oblastech vzdělávání je další činností poradny, a kromě psychické podpory (vyzdvihnutí silných stránek klienta, povzbuzení, posílení sebevědomí atd.), je podpora při vyhledávání pracovních příležitostí poskytována především předáváním informací o personálních a kvalifikačních agenturách, jejichž posláním je zvyšování zaměstnatelnosti občanů, rozšiřování jejich znalostí a dovedností. Mezi další činnosti patří

také pomoc se sepisováním životopisu, podpora aktivního hledání zaměstnání formou internetu, tištěné inzerce, osobního kontaktu u potenciálních zaměstnavatelů apod.

Od roku 2016 nabízí poradna také krizové intervence, kterou zajišťuje krizový intervent, pracovník poradny ELPIS Třinec. Jedná se o poskytnutí pomoci lidem v situaci, kterou osobně prožívají jako nepříznivou, zátěžovou a ohrožující a nemohou ji řešit vlastními silami. Krizová intervence je soubor metod a technik krizové práce s klientem založený na jednorázovém nebo opakovaném telefonickém, osobním či e-mailovém kontaktu. Hlavním cílem krizové intervence je podpořit uživatele tak, aby se zorientoval ve své krizové situaci a byl schopen ji překonat.

V Poradně ELPIS Třinec pracují 2 sociální pracovníci s celkovým úvazkem 1,4, terapeut s úvazkem 0,2, koordinátor služby s úvazkem 0,1 a psycholog na Dohodu o provedení práce.. Donátory jsou: Moravskoslezský kraj, Statutární město Třinec. (Poradna ELPIS Třinec, 2018)

4.4 Závislosti na návykových látkách

Rodina je základem pro utváření různých postojů, chování a také pro utváření sociálních norem. Rodiny, kde se vyskytuje problém se závislostním chováním, se charakterizují dysfunkcemi, protože neplní základní funkce a poslání, která vychází z faktu bytí rodinou. Mezi základní funkce patří zajištění pocitu bezpečí, lásky, péče, předávání tradic a učení života kulturního a společenského. Naplňování těchto úkolů je podmínkou zdravého rozvoje všech členů rodiny a umožňují žít harmonický společenský život. (Klimczak, Kubiński, Sikora, 2017, s. 41)

„Závislost je stav, který může vzniknout velmi rychle nebo jako následek dlouhodobého užívání určitých látek, případně opakování určitých činností. K závislosti existuje vrozená dispozice, na její vznik však působí i komplexní struktura osobnosti a faktory prostředí.“ (Matoušek, 2014, s. 121)

„Počet osob závislých na návykových látkách je obtížné přesně určit, neboť samotná problematika závislostí je velmi široká a vyznačuje se vysokou latentností. Prevalenční odhad problémových uživatelů nelegálních drog v Moravskoslezském kraji činí dle Národního monitorovacího střediska 3 000 osob (z toho cca 2 400 osob jsou injekční uživatelé drog).“ (Moravskoslezský kraj, 2015, s. 14)

Dle Moravskoslezského kraje je nejčastější zneužívanou návykovou látkou alkohol a z nelegálních drog pak pervitin a marihuana. Specifikum tohoto kraje je skutečnost, že se jedná o příhraniční oblast sousedící s Polskem a Slovenskem, což umožňuje snadný pohyb uživatelů drog mezi těmito zeměmi.

Vize strategie protidrogové politiky na období 2015-2020 spočívá v nastavení optimální sítě služeb a aktivit pro osoby ohrožené různými typy závislostí. Prostřednictvím podpory kvalitních a efektivních služeb usilovat o snížení užívání návykových látek, včetně snižování rizik, které mohou v souvislosti s jejich abúzem nastat. (Moravskoslezský kraj, 2015, s. 20)

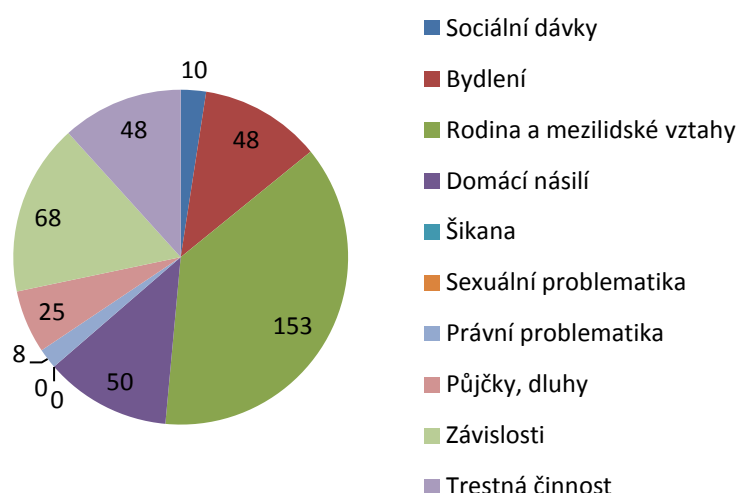
V následující kapitole se budu věnovat řešením závislostní problematiky na Třinecku.

4.4.1 Poradna ELPIS Třinec – závislostní problematika

Reakcí na stále se zvyšující počet závislých osob v Třinci došlo v roce 2017 k rozšíření cílové skupiny Poradny ELPIS Třinec, která byla dosud orientována na pomoc obětem domácího násilí a osobám s problémy v mezilidských vztazích. V současné době poradna poskytuje odborné poradenské a terapeutické služby rovněž osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci spojené s užíváním alkoholu, jiných návykových látek a hazardní hrou nebo jejich rodinným příslušníkům. Klientům je nabízena pomoc v orientaci se ve vlastní situaci, podpora v nalezení a realizaci možných řešení a přijímání zodpovědnosti za vlastní rozhodnutí. Mezi hlavní cíle poradny patří zejména podpora klientů v pozitivních změnách směřujících ke zlepšení zdravotního stavu, péče o své zdraví, případně celkové stabilizaci nového životního stylu bez návykových látek a hazardního hraní, začlenění do rodinného, pracovního i společenského života a motivace, rozvoj jejich kompetencí potřebných k řešení, zvládnutí problémů a v případě zájmu klientů také zprostředkování kontaktů s dalšími organizacemi (např. detox, úřad práce, lékaři apod.). Nedílnou součástí poradny je taktéž podávání informací odborné i laické veřejnosti o problematice zneužívání návykových látek a o hazardním hráčství. Práce poradny je rovněž orientována na podporu rodinného systému klienta a posílení kompetencí rodiny, blízkých osob při řešení problémů spojených s nepříznivou sociální situací klienta.

Problematika klientů poradny ELPIS Třinec:

Problém	Počet
Sociální dávky	10
Bydlení	48
Rodina a mezilidské vztahy	153
Domácí násilí	50
Šikana	0
Sexuální problematika	0
Právní problematika	8
Půjčky, dluhy	25
Závislosti	68
Trestná činnost	48

Graf 2. Problematika klientů Poradny ELPIS Třinec (zdroj: Statistické údaje Poradny ELPIS Třinec, 2017)

Z výše uvedeného grafu vyplývá, že v roce 2017 z celkového počtu 410 řešených problematik Poradny ELPIS Třinec, se 68 případů týkalo závislostních problémů.

4.4.2 Terapeutická komunita EXIT

Terapeutickou komunitu EXIT jsem osobně navštívila a zdroje, ze kterých jsem čerpala informace, byly následující:

- Polostrukturovaný rozhovor s pracovníky – vedoucím a sociálním pracovníkem
- Polostrukturovaný rozhovor s klientem služby
- Pozorování – účast při poskytování služby

Terapeutická komunita EXIT funguje od 3.4.2018, zřizovatelem je Slezská diakonie. Poskytuje podporu nezletilým a mladým dospělým, kteří se v důsledku škodlivého užívání návykových látek či hazardního hraní ocitli v nepříznivé sociální situaci. Nabízí strukturované, bezpečné a podnětné prostředí pro jejich zotavení, osobní růst, učení a zrání za současného dodržování abstinence od návykových látek a zdržení se jiných rizikových forem chování (gamblingu, páchání trestné činnosti, záškoláctví apod.) Pracovníci komunity motivují své klienty ke změně životního stylu, přijetí zodpovědnosti za vlastní jednání a k návratu do běžného života bez drog, alkoholu a závislostního chování. Pracují také s rodinou a blízkými osobami klientů. (Terapeutická komunita EXIT, 2018)

Terapeutické komunity poskytují pobytové služby i na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickým duševním onemocněním, které mají zájem o začlenění do běžného života. Podle § 68 zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách poskytuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- d) sociálně terapeutické činnosti,
- e) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Cílovou skupinou jsou chlapci i dívky ve věku 14 až 19 let, kteří mají vážné zdravotní nebo sociální problémy v důsledku škodlivého užívání návykových látek (drogy, alkohol, léky...) nebo jiného závislostního chování (gamblingu...).

Kapacita terapeutické komunity EXIT je 12 osob.

Donátory výše zmiňované sociální služby jsou: Ministerstvo práce a sociálních věcí, Moravskoslezský kraj a Statutární město Ostrava. (Terapeutická komunita EXIT, 2018)

5 Metodologie výzkumu

5.1 Kvalitativní výzkum

Tématem výzkumu diplomové práce je zvládání životních situací rodin ohrožených sociálním vyloučením ve městě Třinci. Téma bylo vybráno s ohledem na profesi, kterou vykonávám a rovněž z důvodu aktuálnosti uvedené problematiky.

„Výzkum v sociální práci upřesňujeme tak, že výzkumným cílem je nalézt odpověď na výzkumné otázky, které vyrůstají ve vztahu mezi lidským jednáním a sociálními strukturami.“ (Baum, Gojová, 2014, s. 21)

V rámci výzkumného šetření byl využitý kvalitativní výzkum.

„Kvalitativní výzkumný přístup lze charakterizovat subjektivností a významem, které zkoumaným tématům dávají lidé žijící/pracující v určitém prostředí, z něhož zkoumaná data vystávají.“ (Baum, Gojová, 2014, s. 23)

Případová studie

„Výzkum pomocí případové studie se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Základní výzkumnou otázkou je, jaké jsou charakteristiky daného případu nebo skupiny porovnávaných případů.“ (Hendl, 2008, s. 101)

5.2 Cíl výzkumu

Základním cílem výzkumu je zpracovat pět případových studií rodin čelících sociálnímu vyloučení a zjistit, zda tyto rodiny mají pro zvládání svých svízelných životních situací ve městě Třinec k dispozici dostatečnou síť sociálních a návazných služeb a také zmapovat jejich samotný postoj rodin k řešení svých problémů.

V souladu s cílem výzkumu byla definována hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Dílčími výzkumnými otázkami jsou:

1. Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?
2. Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?
3. Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?
4. Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

5.3 Metody sběru dat

Pro získání potřebných dat k vytvoření případových studií rodin ohrožených sociálním vyloučením byly použity následující metody sběru dat:

1. Polostrukturovaný rozhovor
2. Zúčastněné pozorování
3. Analýzu dokumentů
4. Rodinnou, osobní, profesní a sociální anamnézu

Validita dat je tedy zaručena triangulací metod.

5.4 Výběr výzkumného vzorku

Pro výběr pěti rodin byla využita metoda účelového výběru. Dle vlastního úsudku a s ohledem na to, co má být zkoumáno byly vybrány rodiny řešící nepříznivou sociální situaci, která by mohla být příčinou sociálního vyloučení. Záměrně byli vybráni uživatelé různých sociálních služeb s odlišnými problémy, aby se dalo průkazně a prokazatelně odpovědět na cíl výzkumu.

5.5 Etické aspekty výzkumu

Jak uvádějí např. Baum a Gojová (2014), v rámci každého výzkumu je zapotřebí dodržovat zásady etiky. Pro kvalitativní výzkum v sociální práci, který je založený na specifických etických zásadách sociální práce ve vztahu k názorům, kompetencím a možnosti zranitelnosti účastníků výzkumu, zde vzniká nelehký úkol.

Ve výzkumu byly dodrženy důležité zásady etického jednání, které vymezuje Hendl (2008).

- Poučený souhlas
Participantů byli seznámeni s výzkumem a jeho cíli – všichni souhlasili.
- Přístup k nezletilým
Mezi účastníky se nevyskytoval nezletilý.
- Zatajení informací účastníkům výzkumu
Účastníkům nebyly během výzkumu zatajeny žádné informace.
- Svoboda odmítnutí
Participantů znali své právo výzkum zastavit, ve chvíli, kdy by jim byl nepříjemný – žádný z nich toto právo nevyužil.
- Anonymita
Participantů byli upozorněni, že jména budou fiktivní.

Žádná ze zásad nebyla porušena, výzkum tak z hlediska etických zásad proběhl v pořádku.

5.6 Prezentace případových studií

5.6.1 Případová studie paní Nory

Případová studie se řídí nařízením EU o ochraně osobních údajů v podobě směrnice 95/46/ES (GDPR), jména v případové studii jsou fiktivní. Žena byla uživatelkou Poradny ELPIS Třinec, odborné sociální poradenství, práce probíhala prostřednictvím ambulantní služby.

Jméno uživatelky: paní Nora

Věk: 38 let

Zaměstnání: administrativní pracovník

Stav: vdaná

Osobní anamnéza:

Paní Nora se svou rodinou obývá samostatnou bytovou jednotku ve dvougeneračním rodinném domě. Dům dostala darem od svých rodičů v době před svatbou, s tím, že v druhém bytě žijí její rodiče. Je společenská, má přátele, ráda chodí do přírody, na výlety, sportuje, pěstuje květiny, stará se o svou rodinu – vaří, peče, čte, zajímá se o psychologii.

Rodinná anamnéza:

Paní Nora pochází z úplné rodiny, s rodiči má velmi dobré vztahy, žijí společně v rodinném domě. Paní Nora je 15 let vdaná, má tři nezletilé dcery, s manželem měli poklidné manželství, bez větších konfliktů. Děti jsou žáky prvního a druhého stupně základní školy, nebyly s nimi výchovné ani vzdělávací problémy, mají velmi hezké vzájemné vztahy.

Zdravotní anamnéza:

Paní Nora před sedmi lety prodělala závažné onemocnění, byla na dlouhodobé nemocenské, poté byla poživatelkou invalidního důchodu. Po čtyřech letech se uzdravila a mohla znova nastoupit do zaměstnání, nyní pracuje jako administrativní pracovnice ve firmě. Paní Nora nekouří, není a nikdy nebyla poživatelkou alkoholu ani jiných návykových látek.

Profesní anamnéza

Paní Nora prospívala na základní škole s vyznamenáním, poté pokračovala ve studiu na střední škole, po maturitě nastoupila do zaměstnání, ve kterém setrvala až do odchodu na mateřskou dovolenou. Paní Nora nikdy nebyla v evidenci Úřadu práce.

Finanční a ekonomická situace v rodině:

Paní Nora dostala před uzavřením manželství darem rodinný dům, do kterého se po svatbě její manžel nastěhoval, a kde dosud se svou rodinou žije. Rodina nikdy nepocítila finanční tíseň, s manželem vždy pracovali, jezdili na letní dovolené, jejich příjem pokrýval jejich náklady. Situace se změnila, ve chvíli, kdy zcela nečekaně rodinu navštívil exekutor. Tento okamžik výrazným způsobem ovlivnil klima v rodině, nabouraly se vztahy mezi manželi a rodina se začala potýkat mj. i s finančními problémy.

Sociální anamnéza:

Paní Nora dosud nikdy neřešila sociálně nepříznivou situace, žila se svou rodinou běžným, poklidným životem. Kromě peněžitého příspěvku v mateřství, rodičovského příspěvku a invalidního důchodu nepobírala ona ani její manžel žádné jiné sociální dávky.

Popis problému:

Paní Nora byla psychicky velmi vyčerpaná, ze dne na den se jí změnil celý dosavadní život. Příčinou byly půjčky manžela, o kterých neměla ani ponětí a dozvěděla se o nich až od exekutora. Nejenže se změnila finanční situace v rodině, ale došlo rovněž k negativní změně ve vztahu mezi manželi, ztratila se důvěra, vytratila se komunikace, objevily se obavy ze ztráty střechy nad hlavou. Dům byl nejen zázemím a jistotou paní Nory a její rodiny, ale rovněž jejich rodičů. Mezi manželi docházelo ke stále větším konfliktům, které výrazně ovlivňovaly i nezletilé děti, což se začalo projevovat v jejich chování a prospěchu. Paní Nora začala uvažovat o ukončení vztahu rozvodem. Situace v rodině se vyhrotila natolik, že byla nucena vyhledat odbornou lékařskou pomoc, pravidelně docházela k psychiatrovi, který jí doporučil navštívit Poradnu ELPIS. Paní Nora se rozhodla poradnu navštívit.

Průběh práce s uživatelkou:

S paní Norou proběhlo jednání se zájemcem, které vyústilo v uzavření ústní smlouvy. Práce s klientkou probíhala opakovaně prostřednictvím poskytování odborného sociálního poradenství v ambulantní službě.

Rodina se potýkala s narušenými rodinnými vztahy a dluhovou problematikou. Situace se stala neúnosnou pro všechny členy domácnosti. Dcerám se zhoršil prospěch i chování, klientka je v péči odborného lékaře, manžel vyhrožuje sebevraždou, a to i v přítomnosti dětí. Svě ženě odmítá sdělit, na jaké účely si tak vysoké finanční prostředky půjčoval. Paní Nora se rozhodla pro radikální řešení, a to pro ukončení vztahu rozvodem.

Analýza sociální práce:

Zakázka uživatelky:

Zorientovat se v možnostech řešení své životní situace

Rozvést se s manželem

Vyřídít výživné na děti

S uživatelkou bylo zrealizováno sedm konzultací v rozsahu jedné hodiny, ve kterých bylo poskytnuto odborné sociální poradenství a 10 hodinových psychologických konzultací.

Sociální pracovnice poradny pomohla klientce zorientovat se ve své životní situaci, podala jí informace o možnosti řešit problémy s manželskou krizí prostřednictvím mediace. Jelikož tuto variantu uživatelka odmítla a trvala na rozvodu manželství, byly jí poskytnuty informace o nutnosti upravit poměry nezletilých dětí před zahájením řízení o rozvodu. Následně byly podány informace o rozvodu manželství. Paní Noře byly předány vzory návrhů, které si doma připravila a na následné konzultaci byly návrhy přepsány na počítači, vytisknuty a připraveny k odeslání. Svou dluhovou problematiku řešila paní Nora prostřednictvím poradny ERGON, která se specializuje na dluhové poradenství.

Uživatelka po celou dobu aktivně přistupovala k řešení svého problému, chodila pravidelně, přesně a připraveně na domluvené konzultace. Sama kontaktovala doporučené instituce. Přestože paní Nora měla dobré vztahy se svými rodiči i sourozenci, jako přirozený zdroj pomoci je z důvodu věku rodičů a studu před sourozenci a přáteli, nevyužila. Často vyjadřovala vděčnost za možnost využití těchto bezplatných služeb.

S paní Norou byla navázána spolupráce se subjekty: Poradna ELPIS Třinec, odborné sociální poradenství, psychologické konzultace, Magistrát města Třince – odbor sociálních věcí - OSPOD, soud, Poradna ERGON – dluhové poradenství, odborný lékař – psychiatr.

Intervence ze strany Poradny ELPIS:

Aktivní naslouchání

Vytvoření prostoru pro ventilaci emocí

Předání informací vč. kontaktu na Poradnu ERGON Třinec z důvodu řešení dluhové situace

Zprostředkování psychologické konzultace

Předání informací vč. kontaktu na mediaci

Předání informací o úpravě poměrů nezletilých dětí

Předání vzoru návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem

Pomoc se sepsáním návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem

Předání informací o rozvodu manželství

Předání vzoru návrhu na rozvod manželství

Pomoc se sepsáním návrhu na rozvod manželství

Hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Paní Noře při zvládnání své nepříznivé životní situace pomohla v první fázi orientace odborného lékaře v síti sociálních služeb a předání informací a propagačního materiálu na kompetentní subjekt. Zásadní pomoc byla v dostupnosti všech potřebných služeb a následné bezplatné pomoci.

Dílčími výzkumnými otázkami jsou:

Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?

Uživatelka nevyužívala přirozené zdroje pomoci, a to z důvodu věku rodičů a studu před sourozenci a přáteli.

Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?

Uživatelka využívala všechny možnosti odborné pomoci, které potřebovala.

Jednalo se o odborné sociální poradenství prostřednictvím poradny ELPIS Třinec, Poradny ERGON a rovněž psychologické konzultace.

Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?

Uživatelka k řešení své situace přistupovala aktivně.

Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

Uživatelka si podle vzoru a instrukcí sama sepsala návrhy k soudu, které následně konzultovala se sociální pracovníci poradny, ta je poté přepsala na PC a vytiskla. Paní Marta přistupovala k řešení své situace zodpovědně a samostatně. Kontaktovala doporučené instituce a rovněž s nimi aktivně spolupracovala.

5.6.2 Případová studie paní Eriky

Případová studie se řídí nařízením EU o ochraně osobních údajů v podobě směrnice 95/46/ES (GDPR), jména v případové studii jsou fiktivní. Žena byla uživatelkou SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. S rodinou se pracovalo formou terénní práce, přímo v domácím prostředí rodiny. Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE byla zprostředkována prostřednictvím oddělení sociálně – právní ochrany dětí.

Jméno uživatelky: paní Erika

Věk: 19 let

Zaměstnání: rodičovská dovolená

Stav: svobodná

Osobní anamnéza:

Paní Erika opustila svého přítele a se svým osmi měsíčním synem a matkou nyní žije v bytě velikosti 2+1 společnosti CPI. Paní Erika nemá dostatečně osvojené rodičovské kompetence, proto jí s péčí o dceru pomáhá matka a sestra. Paní Erika nemá žádné volnočasové aktivity, zájmy, nezvládá péči o svého syna ani domácnost. Často se schází s přáteli, téměř všichni z nich jsou poživatelé návykových látek.

Rodinná anamnéza:

Paní Erika pochází z neúplné rodiny, žila pouze s matkou a sestrou. S rodiči i sourozencem měla vždy komplikované vztahy. Paní Erika prožila několik krátkodobých vztahů, pevnější vztah měla s otcem svého dítěte, který trval, s několika pauzami, téměř dva roky.

Zdravotní anamnéza:

Paní Erika je poživatelkou návykových látek, kromě alkoholu je od svých 15-ti let závislá na pervitinu, který neprestala užívat ani v době těhotenství.

Profesní anamnéza

Paní Erika prospívala na 1. stupni základní školy s vyznamenáním, následně se začalo vyskytovat záškoláctví, což mělo významný vliv na její prospěch. Vzdělávací a výchovné problémy se prohlubovaly a po ukončení povinné školní docházky paní Erika ve studiu

již nepokračovala. Od počátku byla nezaměstnaná v evidenci Úřadu práce, kam později přestala docházet.

Finanční a ekonomická situace v rodině:

V době, kdy žila paní Erika v domácnosti se svou matkou, měla zajištěnou stravu, střechu nad hlavou i vše ostatní pro svou osobní potřebu. Ve svých 16-ti letech však z domova odešla za svým přítelem. Přestala docházet na Úřad práce a začal jí vznikat dluh na zdravotním pojištění, ke kterému se záhy přidaly dluhy další. V současné době nemá přehled o svých závazcích, touto problematikou se nikdy nezabývala. Její finanční situace je velmi špatná, pobírá pouze rodičovský příspěvek. Otec dítěte není v rodném listě uvedený, výživné na dítě nepobírá.

Sociální anamnéza:

Paní Erika se dlouhodobě nachází v sociálně nepříznivé situaci. Po absolvování základní školy, byla příjemcem sociálních dávek. Pro nespolupráci však byla ze sociálního systému brzy sankčně vyřazena. V současné době pobírá pouze rodičovský příspěvek.

Popis problému:

Paní Erika se po delší době přestěhovala zpět do rodného města ke své matce, a to z důvodu dlouhodobých konfliktů se svým přítelem- otce dítěte, kterého opustila a rovněž z důvodu nezvládnutí péče o svého nezletilého syna v kojeneckém věku. Na situaci v rodině upozornil anonymní dopis, který byl odeslán na OSPOD. Zásadním problémem je závislost matky na pervitinu a s tím související další řada závažných problémů - zanedbávání péče o dítě, nedostatečné rodičovské kompetence, hygienické návyky, nezvládnutí chodu domácnosti, špatná finanční situace, dluhová problematika a celkové selhávání v rodičovské roli. Orgán sociálně právní ochrany dětí matce nabídl sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi, ta s poskytováním služby souhlasila.

Průběh práce s uživatelkou:

Zájemkyně o službu se dostavila do kanceláře SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, kde byla srozumitelně seznámena s možnostmi pomoci v rámci poskytování služby, s obsahem smlouvy, vnitřními pravidly a postupem pro podávání a vyřizování stížností.

Jelikož zájemkyně s poskytováním služby souhlasila, byla s ní uzavřena písemná smlouva. Uživatelka si následně ve spolupráci s klíčovou pracovnící určila rozsah poskytování sociální služby, s ohledem na osobní cíle v Plánu spolupráce. Dále místo a čas poskytování sociální služby a dobu platnosti smlouvy. Uživatelka si vyžádala pomoc s péčí o svého nezletilého syna, s posílením rodičovských kompetencí, s řešením dluhové problematiky a závislostního chování. S uživatelkou bylo dohodnuto, že pravidelně po třech měsících se Plán spolupráce bude vyhodnocovat.

Analýza sociální práce:

Zakázka uživatelky:

Osvojit si péči o nezletilého syna

Řešit dluhovou problematiku

Řešit závislostní chování

Návštěvy v rodině měly probíhat třikrát týdně, dvakrát v dopoledních a jednou v odpoledních hodinách. V rodině bylo zrealizováno osm konzultací v domácnosti v rozsahu jedné hodiny, dále dva doprovody k dětskému lékaři, doprovod do CNS CENTRA – Privátní psychiatrické a psychosomatické kliniky, která se mj. duševními poruchami a poruchami chování způsobenými užíváním psychoaktivních látek, byly zprostředkovány rovněž kontakty na Poradnu ERGON Třinec (dluhová problematika) a Poradnu ELPIS Třinec (závislostní chování). Paní Erice byly z projektu Potravinové a materiální pomoci pro nejchudší osoby opakovaně předávány pleny pro syna.

Vzhledem k nespolupráci klientky, se nedařilo dodržovat intervaly návštěv uvedené ve smlouvě. Paní Erika návštěvy nejdříve omlouvala z důvodu nemoci, později už v domácnosti nebyla k zastižení. Závislost matky na pervitinu byla již v takové fázi, že nezvládala péči o své dítě. Babička dítěte byla z celé situace psychicky velmi vyčerpaná, docházely jí síly. Uživatelka nespolupracovala, aktivně nepřistupovala k řešení svého problému, své dítě nechávala v domácnosti samotné, v bytě se povalovaly injekční stříkačky apod. Matka, přestože užívání návykových látek nepopírala, své dítě nadále kojila, hrozbu pro dítě si nepřipouštěla. Přes důrazné upozornění sociální pracovnice SAS i dětské lékařky umělou výživu nepodávala, uváděla, že nemá finanční prostředky na zakoupení umělé výživy a že podávání je pro ni také nepohodlné a pracné. Klíčová pracovníce v průběhu poskytování

služby třikrát upozorňovala OSPOD na situaci v rodině, a to prostřednictvím SVI (systém včasné intervence). Výsledkem byla Případová konference, které se zúčastnily: matka nezletilého dítěte, babička, teta, pracovníci OSPOD a pracovnice SAS Třinec. Uživatelka přislíbila řešení svého problému, avšak situace se po velmi krátké době začala opakovat a výsledkem bylo opuštění domácnosti i dítěte, které bylo následně svěřeno do péče tety (sestry klientky).

S paní Erikou byla navázána spolupráce se subjekty: SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba, Magistrát města Třince – odbor sociálních věcí - OSPOD, CNS CENTRUM – Privátní psychiatrická a psychosomatická klinika, Poradna ERGON Třinec (dluhová problematika) a Poradna ELPIS Třinec (závislostní chování).

Intervence ze strany SOCIÁLNÍ ASISTENCE:

Aktivní naslouchání

Vytvoření prostoru pro ventilaci emocí

Doprovod do CNS CENTRA – Privátní psychiatrická a psychosomatická klinika

Předání informací vč. kontaktu na Poradnu ERGON Třinec z důvodu řešení dluhové situace

Předání informací vč. kontaktu na Poradnu ELPIS Třinec z důvodu řešení závislostního chování

Doprovod k dětskému lékaři

Předání materiální pomoci - plen pro dítě

Hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Paní Erika měla možnost řešit svou nepříznivou sociální situaci díky kvalitní síti sociálních a návazných služeb ve městě, díky vzájemné propojenosti, dobré spolupráci, dostupnosti a bezplatnosti zmiňovaných subjektů. Složitou situaci usnadnila v krizovém období rovněž pomoc z projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám, kdy byly paní Erice zajištěny pleny pro dceru.

Nepříznivou životní situaci komplikuje nespolupráce uživatelky.

Dílčími výzkumnými otázkami jsou:

Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?

Uživatelka nejdříve využívala přirozené zdroje pomoci, následně ji však začala zneužívat.

Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?

Uživatelka navázala spolupráci a možnost odborné pomoci ve službě SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba, CNS CENTRU – Privátní psychiatrické a psychosomatické klinice, dále v poradně ELPIS Třinec a Poradně ERGON.

Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?

Uživatelka k řešení své situace nepřístupovala aktivně.

Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

Uživatelka se sama a dobrovolně na řešení své nepříznivé situace nepodílela.

5.6.3 Případová studie paní Karly

Případová studie se řídí nařízením EU o ochraně osobních údajů v podobě směrnice 95/46/ES (GDPR), jména v případové studii jsou fiktivní. Žena byla uživatelkou Poradny ELPIS Třinec, odborné sociální poradenství, práce probíhala prostřednictvím ambulantní služby.

Jméno uživatelky: paní Karla

Věk: 45 let

Zaměstnání: prodavačka

Stav: rozvedená

Osobní anamnéza:

Paní Karla je rozvedená. S bývalým manželem má dvě nezletilé dcery (13,15), s novým partnerem má jednoho syna (2). Žije v družstevním bytě 3+1. Do doby narození třetího dítěte byla žena velmi aktivní, s dětmi realizovala spousty volnočasových aktivit, byla společenská, přátelská. Po narození syna se harmonický vztah s jejím druhem začal proměňovat, postupně docházelo k sociální izolaci a psychickému napadání, které záhy přerostlo ve fyzickou formu domácího násilí.

Rodinná anamnéza:

Paní Karla pochází z úplné rodiny, s rodiči měla vždy velmi dobré vztahy. Paní Karla žila 15 let v manželství, které skončilo rozvodem z důvodu odchodu manžela k mladší partnerce. Ve svazku se narodily dvě děti. Vzhledem k faktu, že soužití partnerů bylo bezkonfliktní, odchod manžela byl pro ženu velmi bolestný a s celkovou situací se vyrovnávala velmi těžce. Veškerou pozornost a péči věnovala svým dětem. Po 5 letech si našla nového partnera, se kterým po roce vztahu začali sdílet společnou domácnost v bytě paní Karly, která záhy otěhotněla. Narození syna bylo počátkem vznikajících problémů ve vztahu, které později vyústilo v partnerskou krizi.

Zdravotní anamnéza:

Paní Karla nemá žádné významné zdravotní problémy, nekouří, není a nikdy nebyla poživatelkou alkoholu ani jiných návykových látek.

Profesní anamnéza

Paní Karla prospívala na základní škole bez větších problémů, poté se vyučila prodavačkou, této profesi se věnovala až do odchodu na mateřskou dovolenou. Paní Karla nikdy nebyla v evidenci Úřadu práce.

Finanční a ekonomická situace v rodině:

Paní Karle zůstal po vypořádání SJM družstevní byt 3+1, ve kterém žije se svými dětmi. Rodina měla vždy dostatek finančních prostředků na pokrytí svých potřeb. Paní Karla pracovala, otec dětí z předchozího vztahu (manželství) platil pravidelně a v plné výši soudem stanovené výživné. Celá situace se začala komplikovat ve chvíli, kdy žena porodila své třetí dítě se svým současným partnerem. Pobírala sociální dávky, které však nepokrývaly náklady spojené s péčí o děti a domácnost. Partner uživatelky většinou nepracoval, pokud ano, jednalo se pouze o příležitostné práce. Peněžní hotovost většinou utratil za alkohol, cigarety a na herních automatech. Finančním ani jiným způsobem své partnerce nepomáhal. Rodina se začala potýkat s finančními problémy, paní Karla byla nucena vzít si půjčku, kterou však neměla z čeho splácet.

Sociální anamnéza:

Přestože paní Karla ve svém životě již zažila těžkou životní situaci, která byla spojena s odchodem manžela a následným rozvodem, nemělo to na ni ani její děti žádný negativní sociální dopad. S manželem se na rozvodu, vypořádání SJM, výživném i péči o děti vždy rozumně domluvili. Kromě peněžitého příspěvku v mateřství, rodičovského příspěvku nikdy nepobírala žádné jiné sociální dávky.

Popis problému:

Závažné problémy ve vztahu začaly vznikat po narození syna. Ve stejném období přišel partner o zaměstnání, zprvu sliboval, že si ihned najde novou práci, avšak ve skutečnosti mu stávající situace vyhovovala. Později vyhledával pouze příležitostní sezónní práce. Vydělané finanční prostředky měl pouze pro vlastní potřebu, klientce na péči o dítě, chod domácnosti, nájemné ani na energie nepřispíval. Peníze ze sociálních dávek a výživného na dvě děti, nestačily na pokrytí potřebných nákladů, a tak se rodina dostala do dluhových problémů, ke kterým se následně přidalo partnerovo nadměrné požívání alkoholických nápojů. To bylo častou příčinou jeho agresivního chování. Nejdříve se jednalo zejména o ekonomické a psychické násilí, provázené vulgarismy, ponižováním, později docházelo k sociální izolaci klientky a následnému fyzickému napadání, které poměrně rychle eskalovalo a po první fázi brzy následovaly brutální útoky. Při posledním napadení kontaktovala nejstarší dcera svého otce, ten se dostavil do bytu a přivolal Policii ČR, která agresora z bytu vykázala. Paní Karla byla Policií poučena o Institutu vykazání, o možnosti podat na partnera trestní oznámení, o Intervenčním centru, které ji následně kontaktovalo a o Poradně ELPIS Třinec. Bývalý manžel se postaral o své děti, nejmladší syn zůstal po dobu hospitalizace paní Karly u jejich rodičů. Po pěti dnech byla klientka z nemocnice propuštěna, ještě téhož dne se dostavila do Poradny ELPIS Třinec a požádala o sepsání návrhu na předběžné opatření.

Průběh práce s uživatelkou:

S paní Karlou proběhlo jednání se zájemcem, které vyústilo v uzavření ústní smlouvy. Práce s klientkou probíhala opakovaně prostřednictvím poskytování odborného sociálního poradenství v ambulantní službě. Vzhledem k faktu, že problémových situací se v rodině vyskytovalo mnoho, bylo prioritou, aby se klientka ve své životní situaci zorientovala a určila si priority. Paní Karla byla definitivně rozhodnutá, že vztah s agresorem ukončí.

Analýza sociální práce:

Zakázka uživatelky:

Napsat předběžné opatření na prodloužení vykazání
Zorientovat se v možnostech řešení své životní situace
Rozejít se s partnerem a vyřešit bydlení
Začít řešit dluhovou problematiku

V průběhu poskytování sociální služby došlo k uskutečnění šesti konzultací, ve kterých bylo poskytnuto odborné sociální poradenství. Vzhledem k celkovému psychickému vyčerpání, požádala paní Karla o psychologické konzultace a absolvovala deset hodinových sezení. Uživatelka si plně uvědomovala, že všechny problémy s ní sdílely rovněž její děti, proto žádala o zprostředkování konzultace s dětským psychologem. Vzhledem k omezenému počtu dětských psychologů a terapeutů v regionu a velmi plné kapacitě, byl termín sjednán za tři měsíce.

Uživatelce byla rovněž opakovaně poskytnuta materiální a hygienická pomoc prostřednictvím projektu Potravinové a materiální pomoci pro nejchudší osoby.

Sociální pracovnice poradny sepsala ve spolupráci s uživatelkou návrh na předběžné opatření na prodloužení vykazání – nejdříve na jeden měsíc, následně na dobu šesti měsíců.

Během doby, kdy partner uživatelku nekontaktoval, došlo ke stabilizaci jejího psychického stavu a paní Karla aktivně pokračovala v řešení své situace. Ve spolupráci s Poradnou ELPIS, podala návrh na úpravu poměrů nezletilého dítěte a následně návrh na vyklizení nemovitosti.

Vzhledem ke skutečnosti, že soud uživatelce vyhověl a vykazání se prodloužilo na dobu šesti měsíců, stihl soud ukončit řízení ve věci nezletilého dítěte i vyklizení nemovitosti. Syn byl svěřen do výhradní péče matky, otcí bylo stanoveno výživné a povinnost opustit byt, který

byl napsán na paní Karlu. Uživatelka začala rovněž řešit svou dluhovou problematiku a to prostřednictvím poradny ERGON, která se specializuje na dluhové poradenství.

Paní Karla aktivně spolupracovala, připravovala si podklady pro sepsování výše uvedených návrhů k soudu, sama kontaktovala doporučenou poradnu ERGON. Při řešení své krizové situace využívala odbornou pomoc, ale rovněž přirozené zdroje pomoci, kterými byli zejména rodiče uživatelky a bývalý manžel.

S paní Karlou byla navázána spolupráce se subjekty: Poradna ELPIS Třinec – sociální poradenství, psychologické konzultace, Intervenční centrum, Policie ČR, soud, Magistrát města Třince – odbor sociálních věcí - OSPOD, Poradna ERGON – dluhové poradenství.

Intervence ze strany Poradny ELPIS:

Aktivní naslouchání

Vytvoření prostoru pro ventilaci emocí

Sepsání návrhu na předběžné opatření na vykázaní

Předání informací o úpravě poměrů nezletilých dětí

Předání vzoru návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem

Pomoc se sepsáním návrhu na úpravu poměrů k nezletilému dítěti

Předání vzoru na návrh na vyklizení nemovitosti

Pomoc se sepsáním návrhu na vyklizení nemovitosti

Předání informací vč. kontaktu na Poradnu ERGON Třinec z důvodu řešení dluhové situace

Zprostředkování psychologické konzultace

Předání potravinové a hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinové a materiální pomoci pro nejchudší osoby

Hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Paní Karla zvládla vyřešit svou nepříznivou životní situaci díky dostatečně pokryté síti sociálních a návazných služeb ve městě a také z důvodu propojenosti, spolupráci, dobré dostupnosti a bezplatnosti všech subjektů. Usnadněním pro klientku bylo také poskytnutí potravinové a hygienické pomoci.

Úskalí se jeví v nedostatečné kapacitě dětských psychologů a terapeutů a s tím související příliš dlouhá čekací doba, což vzhledem k prožitému traumatu dětí, je velmi závažný problém.

Dílčími výzkumnými otázkami jsou:

Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?

Uživatelka využívala přirozené zdroje pomoci, kterými byli zejména její rodiče a bývalý manžel.

Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?

Uživatelka využívala všechny možnosti odborné pomoci, které potřebovala a to odborné sociální poradenství prostřednictvím Intervenčního centra, poradny ELPIS Třinec, Poradny ERGON a rovněž psychologické konzultace.

Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?

Uživatelka k řešení své situace přistupovala aktivně.

Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

Uživatelka si poctivě připravovala podklady pro sepisování návrhu k soudu. Pravidelně docházela na domluvené konzultace, k řešení své situace přistupovala zodpovědně a samostatně. Kontaktovala doporučené instituce a rovněž s nimi aktivně spolupracovala.

5.6.4 Případová studie paní Sáry

Případová studie se řídí nařízením EU o ochraně osobních údajů v podobě směrnice 95/46/ES (GDPR), jména v případové studii jsou fiktivní. Žena byla uživatelkou Azylového domu pro rodiče s dětmi.

Jméno uživatelky: paní Sára

Věk: 38 let

Zaměstnání: rodičovská dovolená

Stav: svobodná

Osobní anamnéza:

Paní Sára je svobodná. S bývalým partnerem má dvouletého syna. V současné době je paní Sáře poskytována služba v azylovém domě. Před tím žila na adrese trvalého pobytu v bytě velikosti 1+1 se svou matkou a její neteří. V době podání žádosti do azylového domu, měl syn tři měsíce, narodil se předčasně v šestém měsíci těhotenství a byl stále ještě v nemocnici. S dítětem se paní Sára již nemohla vrátit do bytu své matky, z důvodu nedostatku prostoru. Syn měl přetrvávající potíže i po propuštění z nemocnice, proto paní Sára ještě využila služby Dětského centra Čtyřlístek v Opavě, a to z důvodu zácviků v péči o dítě.

Rodinná anamnéza:

Paní Sára pochází z neúplné rodiny, rodiče se rozvedli v jejich třech letech. S otcem není v kontaktu, s matkou se pravidelně schází. S bývalým partnerem měla tříletý vztah, ze kterého se narodilo její jediné dítě. Vztah byl konfliktní, skončil rozchodem v době těhotenství paní Sáry, otec dítěte není zapsán v rodném listě a nejsou ani ve vzájemném kontaktu.

Zdravotní anamnéza:

Paní Sára nemá žádné významné zdravotní problémy, nekouří, není a nikdy nebyla požívatelkou alkoholu ani jiných návykových látek.

Profesní anamnéza

Paní Sára je vyučena v oboru kuchařské práce. Byla zaměstnaná jako pomocná síla v kuchyni, kde pracovala pět let, poté byla rok a půl v evidenci Úřadu práce, absolvovala kurz pracovníka v sociálních službách a této profesi se věnovala až do odchodu na mateřskou dovolenou.

Finanční a ekonomická situace v rodině:

Paní Sára před těhotenstvím žila se svým partnerem. Vztah však byl velmi problematický, docházelo k různým formám domácího násilí, mj. i k ekonomickému. Přestože paní Sára pracovala, veškerou mzdu byla nucena odevzdávat svému partnerovi, pod výhrůzkami násilí, si finanční prostředky i půjčovala a následně odevzdávala svému partnerovi.

Sociální anamnéza:

Paní Sára prožila velmi těžký dlouhodobý vztah se svým partnerem, který byl provázen téměř všemi formami domácího násilí. Důvodem ukončení problematického vztahu bylo těhotenství paní Sary. V tomto období si uvědomila, že pokračující soužití s agresorem by mělo velmi negativní dopad nejen na ni, ale rovněž na její dítě. Od partnera utekla ke své matce, kde však z důvodu stísněných prostor, mohla být pouze do porodu. Vzhledem k tomu, že paní Sára žila v jiném městě, ocitla se najednou bez práce, neměla vyřízené sociální dávky a téměř žádnou finanční hotovost.

Popis problému:

Těhotenství bylo důvodem útěku paní Sary od násilnického partnera a návratu do rodného města ke své matce, která však žije v bytě 1+1 s neteří, kterou má svěřenou do své péče. Vzhledem ke stísněným podmínkám matka umožnila dceři u sebe bydlet pouze do porodu. Syn paní Sary se narodil předčasně v šestém měsíci těhotenství, měl vážné zdravotní potíže, které způsobily dlouhodobou hospitalizaci. Vzhledem k faktu, že neměla vhodné sociální podmínky pro výchovu dítěte, ztratila sociální zázemí, podala paní Sára žádost do Azylového domu pro matky s dětmi. V této době byly jejímu synovi tři měsíce a stále byl v nemocnici. Po jeho propuštění nastoupili do pobytové služby Dětského centra Čtyřlístek v Opavě z důvodu zácviku v péči o dítě. Následně nastoupili do Azylového domu pro matky s dětmi.

Průběh práce s uživatelkou:

S paní Sárou proběhlo jednání se zájemcem o službu, které vyústilo v uzavření ústní smlouvy. Hlavní prioritou paní Sáry, bylo získat byt. Vzhledem k tomu, že dalším značným problémem paní Sáry byla i finanční a dluhová problematika, která souvisela s možností přidělení bytu, bylo nutné řešit prioritně tuto oblast.

Analýza sociální práce:

Zakázka uživatelka:

Získat městský byt

Dílčí kroky pro dosažení stanoveného cíle:

Zažádat si o potřebné sociální dávky

Zjistit výši dluhů vůči městu Třinec

Splatit dluh vůči Dětskému centru Čtyřlístek v Opavě

Splatit dluh vůči městu Třinec

V průběhu poskytování sociální služby paní Sára aktivně a svědomitě spolupracovala se sociálním pracovníkem azylového domu. Ve vzájemné spolupráci se vyřídily všechny nárokové sociální dávky - rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě i porodné, na dávky z hmotné nouze z Úřadu práce nevznikl uživatelce azylového domu nárok kvůli aktuální výši příjmů. V oblasti dluhové problematiky se podařilo zjistit výše dluhů a sjednaly se splátkové kalendáře, které paní Sára poctivě splácela. Sociální pracovník klientce rovněž sdělil, že v případě uvedení otce do rodného listu, by měla nárok na výživné na dítě, příp. výživné na neprovdanou matku. Přestože si paní Sára uvědomovala svou finanční situaci, ze strachu z otce dítěte, se rozhodla ho jako otce neuvádět a nekontaktovat. Celkový zdravotní stav syna byl již stabilizován, avšak stále nebyl zcela zdravý, paní Sára s ním pravidelně docházela na rehabilitace a jiná odborná vyšetření. Vzhledem k faktu, že paní Sára dodržovala řádně pravidla Domácího řádu, od počátku pobytu v zařízení byla dobře adaptována, neměla žádná napomenutí, byla nekonfliktní, přizpůsobivá a svědomitě se starala o svého syna, byl jí po půl roce přidělen tréninkový byt. Jelikož tréninkový byt patří azylovému domu, měla paní Sára nadále možnost čerpat podporu sociálního pracovníka ve snaze získat městský byt. Paní Sára byla ve startovacím bytě velmi spokojena, útulně si ho zařídila, pokračovala ve splácení svých

závazků, což se jí nakonec podařilo a paní Sára již nemá žádnou dlužnou částku vůči městu Třinec ani vůči Dětskému centru Čtyřlístek v Opavě. Vzhledem ke špatnému zdravotnímu stavu dítěte, podala paní Sára ve spolupráci se sociálním pracovníkem azylového domu žádost o příspěvek na péči, který byl následně schválen ve III. Stupni. Paní Sára nadále aktivně pokračovala v řešení své nepříznivé životní situace a po devíti měsících obdržela zprávu z Magistrátu města Třince, odboru správy majetku města, že se uvolnil byt 2+0, nabídku s vděčností přijala a za měsíc se stěhovala do „svého“ bytu.

S paní Sárrou byla navázána spolupráce se subjekty: Azylový dům pro rodiče s dětmi, Magistrát města Třince – odbor sociálních věcí - OSPOD, odbor správy majetku města, Poradna ERGON Třinec (dluhová problematika),

Intervence ze strany azylového domu:

Spolupráce a podpora při vyřizování sociálních dávek

Spolupráce a podpora při řešení dluhové problematiky

Spolupráce a podpora při sjednávání splátkových kalendářů

Spolupráce a podpora při podávání žádosti o městský byt

Předání potravinové a hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoci pro nejchudší osoby

Hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Paní Karla zvládla vyřešit svou nepříznivou životní situaci díky volné kapacitě v azylovém domě, kam mohla s dítětem nastoupit, když ztratila sociální zázemí.

Poskytování potravinové a hygienické pomoci, bylo rovněž nezanedbatelnou pomocí při řešení problematické finanční situace klientky.

Dílčími výzkumnými otázkami jsou:

Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?

Uživatelka měla možnost využít přirozené zdroje pomoci, ale pouze dočasně.

Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?

Uživatelka využívala všechny možnosti odborné pomoci prostřednictvím sociálního pracovníka azylového domu.

Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?

Uživatelka k řešení své situace přistupovala aktivně.

Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

Uživatelka poctivě a pravidelně splácela splátkový kalendář, měla aktivní přístup k vyplňování žádosti (sociální dávky, žádost o přidělení bytu). Pravidelně docházela na domluvené konzultace, k řešení své situace přistupovala zodpovědně a samostatně.

5.6.5 Případová studie pana Pavla

Případová studie se řídí nařízením EU o ochraně osobních údajů v podobě směrnice 95/46/ES (GDPR), jména v případové studii jsou fiktivní. Muž byl uživatelem SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. S rodinou se pracovalo formou terénní práce, přímo v domácím prostředí rodiny. Služba SOCIÁLNÍ ASISTENCE byla zprostředkována prostřednictvím oddělení sociálně – právní ochrany dětí.

Jméno uživatele: pan Pavel

Věk: 38 let

Zaměstnání: dělník

Stav: svobodný

Osobní anamnéza:

Pan Pavel má se svou bývalou přítelkyní osmiletého syna. Žijí v bytě 1+1 společnosti CPI Byty. Ve vztahu byli devět let, po celou dobu sdíleli společnou domácnost. V současné době pečuje o syna sám, partnerka odešla, neznámo kam, nekontaktuje dítě ani svého partnera.

Rodinná anamnéza:

Pan Pavel pochází z neúplné rodiny, žil pouze s matkou a bratrem. S rodiči i sourozencem vycházel bez výrazných problémů. V rodině však docházelo k nadměrnému požívání alkoholických nápojů, což mělo negativní vliv na klima rodiny. Ve svých třiceti letech navázal dlouhodobý vztah, který však nebyl příliš harmonický, provázely ho konflikty, hádky, konzumace alkoholu a časté odchody partnerky, která se však vždy do týdne většinou vracela domů. Tyto situace velmi těžce nesl nejen pan Pavel, ale rovněž jejich nezletilé dítě.

Zdravotní anamnéza:

Pan Pavel v minulosti požíval ve větší míře alkoholické nápoje. Tuto zátěž si nesl již ze svého domova, kde žil se svou matkou a starším bratrem. Následně alkoholu holdovala i jeho partnerka. V současné době však přijal veškerou zodpovědnost za svého syna, na kterého zůstal sám a rozhodl se pro abstinenci, kterou dodržuje již více než jeden rok.

Profesní anamnéza

Pan Pavel se po ukončení základní školy vyučil zedníkem. Následně ve stejné profesi pracoval, jelikož mu sezónní práce příliš nevyhovovala a chtěl si zajistit stabilní a pravidelný příjem, změnil zaměstnání a nastoupil do firmy na pozici dělníka. V evidenci Úřadu práce byl celkem asi dva roky.

Finanční a ekonomická situace v rodině:

Přestože je pan Pavel dlouhodobě zaměstnán, jeho finanční situace není příliš dobrá. Partnerka pana Pavla nikdy nepracovala, chvíli byla v evidenci Úřadu práce, kam však záhy přestala docházet, vznikl jí tak dluh na zdravotním pojištění, ke kterému se brzy přidaly i dluhy další. Ve stejné situaci se ocitl i pan Karel, který finančně zajišťoval péči o syna, chod domácnosti a také partnerku. Vydělané peněžní prostředky mu brzy přestaly stačit a tak si rovněž začal peníze půjčovat. V současné době nemá přesný přehled o svých závazcích. Sociální dávky nepobírá.

Sociální anamnéza:

Pan Pavel se dlouhodobě nachází v sociálně nepříznivé situaci. V prvotní fázi řešil vztahové problémy, dluhy, nadměrné užívání alkoholu, s čímž souvisela hrozba zanedbání řádné péče o dítě. Škola upozornila Orgán sociálně právní ochrany dětí, ten se rodinou začal zabývat a mj. doporučil službu SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi.

Popis problému:

Pan Pavel měl devět let přítelkyni, se kterou sdílel společnou domácnost. Ze vztahu se narodil dnes osmiletý syn. Soužití partnerů je dlouhodobě značně problematické, matce byly již dvě děti z péče odebrány. Významným faktorem nefunkční rodiny je závislost matky na alkoholu. Otec uvedl, že alkohol požíval v minulosti. Syn býval svědkem konfliktního a nevhodného chování svých rodičů. Matka často z domu odcházela, opouštěla i svého syna, zdržovala se neznámo kde. Otec se tak musel neplánovaně omlouvat ve svém zaměstnání a zabezpečovat syna. Situace ho znepokojovala, chtěl ji řešit, avšak jeho partnerka si problém ani závislost nepřipouštěla, jakoukoliv změnu odmítala. Uvedené okolnosti měly významný negativní vliv na dítě, což se projevovalo zhoršeným chováním a školním prospěchem. Dítě chodilo rovněž neupravené, špinavé, občas hladové. Škola na tuto skutečnost upozornila prostřednictvím systému včasné intervence Orgán sociálně právní ochrany dětí, který provedl šetření v domácnosti a mj. nabídl možnost využívat službu SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi. Uvedené okolnosti vedly otce k definitivnímu rozhodnutí a to k ukončení vztahu s partnerkou, byl rozhodnutý se o syna postarat. Matka o zachování rodiny nejevila od počátku zájem.

Průběh práce s uživatelem:

Zájemce o službu se dostavil do kanceláře SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, kde byl srozumitelně seznámen s možnostmi pomoci v rámci poskytování služby, s obsahem smlouvy, vnitřními pravidly a postupem pro podávání a vyřizování stížností. Jelikož zájemce s poskytováním služby souhlasil, byla s ním uzavřena písemná smlouva. Uživatel si následně ve spolupráci s klíčovou pracovnící určil rozsah poskytování sociální služby, s ohledem na osobní cíle v Plánu spolupráce. Dále místo a čas poskytování sociální služby a dobu platnosti smlouvy. Uživatel chtěl pomoc a podporu směřovat prioritně ke svému synovi,

poté se chtěl rovněž věnovat dluhové problematice. S uživatelem bylo dohodnuto, že Plán spolupráce se bude pravidelně po třech měsících vyhodnocovat.

Analýza sociální práce:

Zakázka uživatele:

Získat syna do své péče

Zabezpečit syna po výchovné a finanční stránce

Zajištění volnočasových aktivit pro syna

Řešit dluhovou problematiku

Služba byla v rodině poskytována rok a půl, návštěvy probíhaly zprvu dvakrát, později jedenkrát v týdnu. V rodině se uskutečnilo 49 návštěv.

Sociální práce probíhala dlouhodobě, což vedlo k posílení zodpovědnosti uživatele a jeho samostatnému jednání zejm. v oblasti péče o syna, přístupu k řešení dluhových problémů, aj. Pan Pavel byl po celou dobu spolupráce motivován ke zvládnutí své role otce a podporován ve snaze o plné fungování ve spojitosti s péčí o syna i domácnost. Byly mu poskytovány potřebné informace o možnostech řešení problematických situací př. dluhová problematika, proces svěření syna do péče, apod. Ve spolupráci se službou SAS Třinec podal pan Pavel návrh k soudu na úpravu poměrů nezletilého dítěte, ten mu posléze byl svěřen do výhradní péče. Vzhledem k faktu, že stav syna vyžadoval intenzivní péči a pozornost, rozhodl se pan Pavel odejít ze zaměstnání a veškerý čas věnoval svému dítěti. Intervence ze strany SAS byly zaměřeny mj. i na nácvik a posílení rodičovských kompetencí. V tomto období žádal ve spolupráci SAS o sociální dávky. Panu Pavlovi byla v případech akutní potřeby zajištěna pomoc z projektu Potravinové a materiální pomoci pro nejchudší osoby. Se synem měli velmi hezký vztah, společně se připravovali do školy, starali se o domácnost, vařili, nakupovali, syn byl však také podporován ve volnočasových aktivitách - docházel do kroužku florbalu, účastnil se letního tábora i aktivit v rámci služby SAS, otec synovi zařídil vybavení na lyžařský kurz, apod. Situace se tak po čase stabilizovala, pan Pavel zajistil hlídání pro syna v době své nepřítomnosti a nastoupil opět do zaměstnání. Pan Pavel dlouhodobě abstinguje, uvádí, že problém s alkoholem nemá. Byl mu zprostředkován kontakt na odborné poradenství při finanční tísní a začal částečně hradit své dluhy z minulosti. Postupně provádí úpravy bytu za účelem zlepšení bytových podmínek.

S panem Pavlem byla navázána spolupráce se subjekty: SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, Magistrát města Třince – odbor sociálních věcí OSPOD, soud, Úřad práce, Poradna ERGON Třinec (dluhová problematika).

Intervence ze strany SOCIÁLNÍ ASISTENCE:

Aktivní naslouchání

Vytvoření prostoru pro ventilaci emocí

Předání informací vč. kontaktu na Poradnu ERGON Třinec z důvodu řešení dluhové situace

Předání materiální a hygienické pomoci

Předání informací o úpravě poměrů nezletilých dětí

Předání vzoru návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem

Nácvik a posílení rodičovských kompetencí

Předání informací o sociálních dávkách

Nácvik ve vyplňování žádostí o sociální dávky

Pomoc se sepsáním životopisu

Hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Pan Pavel měl možnost řešit svou nepříznivou sociální situaci díky kvalitní síti sociálních a návazných služeb ve městě, díky vzájemné propojenosti, dobré spolupráci, dostupnosti a bezplatnosti zmiňovaných subjektů. Složitou situaci usnadnila v krizovém období rovněž pomoc prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc pro nejchudší občany.

Dílčími výzkumnými otázkami jsou:

Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?

Uživatel neměl možnost využít přirozené zdroje pomoci.

Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?

Uživatel navázal spolupráci se SOCIÁLNÍ ASISTENCI Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, s Magistrátem města Třince – odbor sociálních věcí OSPOD, s Poradnou ERGON Třinec

Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?

Uživatel k řešení své situace přistupoval aktivně.

Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

Uživatel poctivě a pravidelně spolupracoval s pomáhajícími subjekty, měl aktivní přístup k vyplňování žádosti (sociální dávky), poctivě si připravoval podklady pro sepisování návrhu k soudu, měl snahu v osvojení a posílení rodičovských kompetencí, k řešení své situace přistupoval zodpovědně a samostatně.

5.7 Zpracování a analýza výzkumných dat

Z vypracovaných kazuistik vyplývá následující:

<i>Hlavní výzkumná otázka</i>	<i>Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?</i>
<i>Případová studie 1</i>	<i>Zvládání nepříznivé sociální situace pomáhá:</i> <ul style="list-style-type: none">- orientace lékaře v síti sociálních služeb- dobré pokrytí propagačních materiálů- dostatečně pokrytá síť sociálních a návazných služeb ve městě- propojenost subjektů a dobrá spolupráce- dobrá dostupnost- bezplatnost <i>Zvládání nepříznivé sociální situace komplikuje:</i> <ul style="list-style-type: none">- Nezjištěno

<p>Případová studie 2</p>	<p>Zvládání nepříznivé sociální situace pomáhá:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostatečně pokrytá síť sociálních a návazných služeb ve městě - propojenost subjektů a dobrá spolupráce - dobrá dostupnost - bezplatnost - poskytnutí pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc pro nejchudší občany (pleny pro dítě) <p>Zvládání nepříznivé sociální situace komplikuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nespolečenská spolupráce uživatelek
<p>Případová studie 3</p>	<p>Zvládání nepříznivé sociální situace pomáhá:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostatečně pokrytá síť sociálních a návazných služeb ve městě - propojenost subjektů a dobrá spolupráce - dobrá dostupnost - bezplatnost - poskytnutí pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc pro nejchudší občany <p>Zvládání nepříznivé sociální situace komplikuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedostatečná kapacita dětských psychologů a terapeutů - dlouhá čekací doba na konzultace s dětským psychologem a terapeutem
<p>Případová studie 4</p>	<p>Zvládání nepříznivé sociální situace pomáhá:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostatečně pokrytá síť sociálních a návazných služeb ve městě - propojenost subjektů a dobrá spolupráce - dobrá dostupnost - poskytnutí pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc pro nejchudší občany <p>Zvládání nepříznivé sociální situace komplikuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nezjištěno

<p>Případová studie 5</p>	<p>Zvládání nepříznivé sociální situace pomáhá:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dostatečně pokrytá síť sociálních a návazných služeb ve městě - propojenost subjektů a dobrá spolupráce - dobrá dostupnost - poskytnutí pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc pro nejchudší občany <p>Zvládání nepříznivé sociální situace komplikuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nezjištěno
----------------------------------	---

Tabulka 1. Schéma jednotlivých případů – hlavní výzkumná otázka

<p>Dílčí otázka č.1</p>	<p><i>Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?</i></p>
<p>Případová studie 1</p>	<p>Paní Nora nevyžívala přirozené zdroje pomoci a to z důvodu věku rodičů a studu před sourozenci a přáteli.</p>
<p>Případová studie 2</p>	<p>Paní Erika nejdříve využívala přirozené zdroje pomoci, následně ji však začala zneužívat.</p>
<p>Případová studie 3</p>	<p>Paní Karla využívala přirozené zdroje pomoci, kterými byli zejména její rodiče a bývalý manžel.</p>
<p>Případová studie 4</p>	<p>Paní Sára mohla využívat přirozené zdroje pomoci prostřednictvím své matky, ale pouze na dočasnou dobu.</p>
<p>Případová studie 5</p>	<p>Pan Pavel neměl možnost využívat přirozené zdroje pomoci.</p>

Tabulka 2. Schéma jednotlivých případů – dílčí otázka č. 1

<i>Dílčí otázka č.2</i>	<i>Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?</i>
<i>Případová studie 1</i>	Paní Nora využívala všechny možnosti odborné pomoci, které potřebovala. Jednalo se o odborné sociální poradenství prostřednictvím poradny ELPIS Třinec, Poradny ERGON a rovněž psychologické konzultace.
<i>Případová studie 2</i>	Paní Erika navázala spolupráci a možnost odborné pomoci ve službě SOCIÁLNÍ ASISTENCI Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi, v CNS CENTRU – Privátní psychiatrické a psychosomatické klinice, dále v poradně ELPIS Třinec a Poradně ERGON.
<i>Případová studie 3</i>	Paní Karla využívala všechny možnosti odborné pomoci, které potřebovala a to odborné sociální poradenství prostřednictvím Intervenčního centra, poradny ELPIS Třinec, Poradny ERGON a rovněž psychologické konzultace.
<i>Případová studie 4</i>	Paní Sára využívala odbornou pomoc prostřednictvím azylového Domu a Poradny ERGON.
<i>Případová studie 5</i>	Pan Pavel navázal spolupráci se službou SOCIÁLNÍ ASISTENCI Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi a s Poradnou ERGON.

Tabulka 3. Schéma jednotlivých případů – dílčí otázka č. 2

<i>Dílčí otázka č.3</i>	<i>Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?</i>
<i>Případová studie 1</i>	Paní Nora k řešení své situace přistupovala aktivně.
<i>Případová studie 2</i>	Paní Erika k řešení své situace nepřistupovala aktivně.
<i>Případová studie 3</i>	Paní Karla k řešení své situace přistupovala aktivně.
<i>Případová studie 4</i>	Paní Sára k řešení své situace přistupovala aktivně.
<i>Případová studie 5</i>	Pan Pavel k řešení své situace přistupoval aktivně.

Tabulka 4. Schéma jednotlivých případů – dílčí otázka č.3

<i>Dílčí otázka č.4</i>	<i>Jakým způsobem se na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?</i>
<i>Případová studie 1</i>	Paní Nora si podle vzoru a instrukcí sama sepsala návrhy k soudu, které následně konzultovala se sociální pracovnící poradny, ta je poté přepsala na PC a vytiskla. Paní Nora přistupovala k řešení své situace zodpovědně a samostatně. Kontaktovala doporučené instituce a rovněž s nimi aktivně spolupracovala.
<i>Případová studie 2</i>	Paní Erika se sama a dobrovolně na řešení své nepříznivé situace nepodílela.

<p><i>Případová studie 3</i></p>	<p>Paní Karla si poctivě připravovala podklady pro sepsování návrhu k soudu. Pravidelně docházela na domluvené konzultace, k řešení své situace přistupovala zodpovědně a samostatně. Kontaktovala doporučené instituce a rovněž s nimi aktivně spolupracovala.</p>
<p><i>Případová studie 4</i></p>	<p>Paní Sára poctivě a pravidelně splácela splátkový kalendář, měla aktivní přístup k vyplňování žádosti (sociální dávky, žádost o přidělení bytu). Pravidelně docházela na domluvené konzultace, k řešení své situace přistupovala zodpovědně a samostatně.</p>
<p><i>Případová studie 5</i></p>	<p>Pan Pavel si ve spolupráci SOCIÁLNÍ ASISTENCE sepsal návrhy k soudu, kontaktoval doporučené instituce a rovněž s nimi aktivně spolupracoval. K řešení své nepříznivé situace přistupoval zodpovědně a samostatně.</p>

Tabulka 5. Schéma jednotlivých případů – dílčí otázka č. 4

Následně bylo provedeno kódování dat a vytvoření jednotlivých kód (dle Bogdan, Biklen, 1992), které jsou v souladu se stanovenými cíli výzkumu.

	<i>Kontextový a situační kód jednotlivých případů</i>
<i>Případová studie 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dluhy
<i>Případová studie 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Závislost na návykových látkách • Dluhy
<i>Případová studie 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Domácí násilí • Dluhy
<i>Případová studie 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Útěk od partnera • Dluhy
<i>Případová studie 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Odchod partnerky • Péče o nezletilé dítě • Dluhy

Tabulka 6. Kódování dat - Kontextový a situační kód jednotlivých případů

	<i>Kód vztahů a sociálních struktur</i>
<i>Případová studie 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Děti • Manžel • Manželka • Rodiče
<i>Případová studie 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dítě • Matka • Babička • Sestra
<i>Případová studie 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Děti • Bývalý manžel • Partner • Rodiče
<i>Případová studie 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dítě • Matka • Babička
<i>Případová studie 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dítě • Otec • Matka

Tabulka 7. Kódování dat - Kód vztahů a sociálních struktur

	<i>Kód události</i>
<i>Případová studie 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Exekuce
<i>Případová studie 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Zanedbávání péče nezletilého dítěte • Závislost na návykových látkách
<i>Případová studie 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vykázání agresora ze společného obydlí
<i>Případová studie 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ztráta bydlení
<i>Případová studie 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Péče o nezletilé dítě

Tabulka 8. Kódování dat - Kód události

	<i>Kód strategií jednotlivých případů</i>
<i>Případová studie 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivní naslouchání • Ventilace emocí • Předání informací • Psychologické konzultace • Mediace • Poradenství • Podání návrhů k soudu
<i>Případová studie 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivní naslouchání • Ventilaci emocí • Předání informací • Předání hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám – pleny pro dítě • Doprovody k lékaři
<i>Případová studie 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivní naslouchání • Ventilace emocí • Předání informací • Psychologická konzultace • Podání návrhu na předběžné opatření na vykázení • Podání návrhů k soudu (úprava poměrů k nezletilému dítěti, návrh na vyklizení nemovitosti) • Předání potravinové a hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám

<i>Případová studie 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Podpora při vyřizování sociálních dávek • Podpora při řešení dluhové problematiky • Podpora při sjednávání splátkových kalendářů • Podpora při podávání žádosti o městský byt • Předání potravinové a hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám
<i>Případová studie 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivní naslouchání • Vytvoření prostoru pro ventilaci emocí • Předání informací vč. kontaktu na Poradnu ERGON Třinec z důvodu řešení dluhové situace • Předání potravinové a hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám • Předání informací o úpravě poměrů nezletilých dětí • Předání vzoru návrhu na úpravu poměrů k nezletilým dětem • Návčik a posílení rodičovských kompetencí • Předání informací o sociálních dávkách • Návčik ve vyplňování žádostí o sociální dávky • Pomoc se sepsáním životopisu

Tabulka 9. Kódování dat - Kód strategií jednotlivých případů

	<i>Kód činností účastníků případů</i>
<i>Případová studie 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Návrh k soudu
<i>Případová studie 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Řešení závislostního problému • Řešení dluhové problematiky • Materiální pomoci - pleny pro dítě
<i>Případová studie 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Návrhy k soudu • Potravinová a hygienická pomoc
<i>Případová studie 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Podání žádostí o sociální dávky • Podání žádosti o přidělení městského bytu • Řešení dluhové problematiky • Splátkový kalendář • Potravinová a materiální pomoc
<i>Případová studie 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Návrh k soudu • Potravinová a materiální pomoc • Řešení dluhové problematiky

Tabulka 10. Kódování dat - Kód činností účastníků případů

	<i>Kód perspektivy účastníků</i>
<i>Případová studie 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vyřešení dluhu • Rozvod • Urovnání vztahů v rodině • Zlepšení prospěchu nezletilých dětí • Zlepšení chování nezletilých dětí • Stabilizace psychického stavu
<i>Případová studie 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Řešení závislosti na návykových látkách • Posílení rodičovských kompetencí • Řešení dluhové problematiky
<i>Případová studie 3</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Stabilizace psychického stavu • Svěření dítěte do výhradní péče • Vyřešení dluhu • Urovnání vztahů v rodině • Zlepšení prospěchu nezletilých dětí • Zlepšení chování nezletilých dětí
<i>Případová studie 4</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vyřešení dluhu • Získání městského bytu • Vyřízení sociálních dávek
<i>Případová studie 5</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Svěření dítěte do péče • Vyřešení dluhu

Tabulka 11. Kódování dat - Kód perspektivy účastníků

5.8 Diskuze

V diskuzi je provedena interpretace jednotlivých případů, které z provedeného výzkumu vychází a to v návaznosti na cíle výzkumu, hlavní a dílčí výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka:

Co rodinám v Třinci pomáhá nebo naopak komplikuje zvládat jejich nepříznivou životní situaci?

Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že občanům Třince při zvládnání jejich nepříznivé životní situace pomáhá dostatečně pokrytá síť sociálních a návazných služeb, které jim jsou poskytovány bezplatně a často anonymně, s dobrou dostupností. Důležitým aspektem je dobrá informovanost a vzájemná spolupráce všech subjektů, které občany při řešení jejich nepříznivé situace provázejí. Z případových studií je patrné, že s jedním problémem je téměř vždy spojena celá řada dalších potíží. Proto je velmi důležitá orientace napříč širokým spektrem možné pomoci, ať už v oblasti sociální, zdravotní či vzdělávací, čehož se v Třinci daří dosáhnout. Zásahu má jistě multidisciplinární spolupráce, která je v Třinci uplatňována zejména prostřednictvím komunitního plánování a ve vztahu k tématu diplomové práce také prostřednictvím Komise sociálně právní ochrany dětí a Systému včasné intervence.

Zvládnání nepříznivé životní situace je usnadněno rovněž zprostředkováním potravinové a hygienické pomoci prostřednictvím projektu Potravinová a materiální pomoc nejchudším osobám, která nastala ve čtyřech případech. Přestože u této formy pomoci existuje reálné riziko zneužívání, je z výzkumu evidentní, že uvedená pomoc byla relevantní a významným způsobem lidem ulehčila řešení jejich složité životní situace.

Komplikace při řešení nepříznivé životní situací nastala ve dvou případech. V prvním případě se jednalo se o nespokojenost uživatelky, dalším problémem byla nedostatečná kapacita dětských psychologů a terapeutů.

Dílčí výzkumná otázka č.1:

Jsou využívány v rodinách přirozené zdroje pomoci?

Z výzkumu vyplývá, že pouze v jednom případě, byly využity přirozené zdroje pomoci po celou dobu řešení nepříznivé životní situace. Dva participanti využili přirozené zdroje pomoci na dočasnou dobu a ve dvou případech nebyla tato forma pomoci využita vůbec. Z výsledků se dá odvodit, že v rodinách buď neexistují natolik pevné vazby, které by umožňovaly poskytovat podporu při řešení nepříznivých životních situací svých členů nebo stejně nepříznivá situace, se kterou se příbuzní potýkají, což by mohlo vypovídat o transgeneračním přenosu vzorců chování.

Dílčí výzkumná otázka č.2:

Jakou odbornou pomoc rodiny využívají?

Z výzkumu vyplývá, že všichni participanti využívali služby odborného sociálního poradenství Poradny ERGON a to v pěti případech, tři osoby využilo Poradnu ELPIS, jedna participantka byla klientkou Azylového domu pro rodiče s dětmi a zájem byl rovněž v jednom případě o psychiatrické a ve dvou případech o psychologické konzultace.

Dílčí výzkumná otázka č.3

Přístupují rodiny k řešení svých problémů aktivně?

Participanti ve čtyřech případech k řešení svých problémů přistupovali aktivně, jedna participantka nespolupracovala.

Dílčí výzkumná otázka č.4

Jakým způsobem se rodiny na řešení své nepříznivé situace aktivně podílejí?

Z výzkumu je evidentní, že participanti jsou pracovníky oslovených subjektů vedeni k zodpovědnosti a samostatnému fungování bez závislosti na sociálních a jiných službách. Nástrojem jsou především nácviky požadovaných dovedností, posilování sebevědomí a předávání informací, které vedou k rozšíření přehledu o možnosti řešení jednotlivých nepříznivých situací.

Opakujícími se jevy v rámci kódování byly vytvořeny následující kategorie:

Kategorie č.1 Dluhy

Špatná finanční gramotnost populace se odráží v enormním zájmu o dluhové poradenství. Vzhledem k faktu, že osvojování si správných návyků v oblasti hospodaření s penězi je nezbytné pro život současných dětí, měla by být věnována pozornost na osvětu v oblasti finanční gramotnosti již na základních školách.

Kategorie č.2 Neúplná rodina

Z provedeného výzkumu vyplývá, že žádná z rodin, která řešila těžkou životní situaci, nebyla úplná. Ve čtyřech případech se jednalo o matky samoživitelky, pouze v jednom případě se vyskytoval muž samoživitel. Neúplnost rodin, je fenoménem dnešní doby a jsou s ním spojena zvýšená rizika materiální i citové deprivace.

Kategorie č.3 Dítě

Výzkum jednoznačně poukazuje na fakt, že všechny nepříznivé situace mají negativní vliv na zdravý vývoj a život dítěte. Hlavní projevy jsou zejména ve zhoršeném chování a prospěchu dětí. Úskalí je v nedostatečném zajištění potřebných dětských psychiatrů, psychologů a terapeutů. Častým problémem jsou rovněž nedostatečné rodičovské kompetence, které znesnadňují adekvátní péči o dítě.

5.8.1 Doporučení pro praxi

Z výsledků výzkumu vyplývá, že nejčastějším problémem, který následně souvisí s celou řadou dalších potíží, je dluhová problematika. Jelikož děti často přebírají vzorce chování svých rodičů, je žádoucí navázat spolupráci s odborem školství a zaměřit se na oblast prevence a osvěty v otázkách finanční gramotnosti již na základních školách.

Ve výzkumu se promítla skutečnost, kdy práci sociálních a jiných pracovníků komplikoval nemotivovaný klient. Nespolupráce uživatelů je častým problémem nejen v sociálních

službách. Řešením může být vzdělávání pracovníků v oblastech práce s motivací, která může zvýšit úspěšnost motivace klientů, při řešení jejich nepříznivé životní situace. Z výzkumu vyplývá, že nemotivovaná klientka se potýkala se závislostním problémem, což může poukazovat na skutečnost, že je potřeba věnovat zvýšenou pozornost této cílové skupině a všem typům prevence tj. primární, sekundární i terciární.

Slabinou při zvládnání životních situací rodin ohrožených sociálním vyloučením je nedostatek dětských psychologů a terapeutů. Tento problém je celorepublikový a jediným východiskem se v současné době jeví nadále udržovat kontakty, spolupráci a zapojování psychiatrů, psychologů a terapeutů do multidisciplinárních týmů.

Nadále by měla být věnována zvýšená pozornost službám zaměřujících se na sanaci rodin, rodinné vztahy a prevenci patologických jevů.

Závěr

Diplomová práce zachycuje situaci, která panuje na Třinecku v oblasti fungování rodinné politiky ve spojitosti rodin ohrožených sociálním vyloučením. Podkladem pro teoretickou část, která je věnována sociální exkluzi, jejími negativními dopady na funkce rodin, ale také sociálně vyloučeným lokalitám, rodinné politice v ČR a konkrétním problematikám, které jsou často příčinou sociálního vyloučení, bylo studium odborné literatury. Část diplomové práce je deskripcí sociálního vyloučení a jeho možných dopadů na funkce rodin a další významné oblasti ovlivňující kvalitu života. Jelikož je v Třinci jedna vyloučená lokalita, je jí rovněž věnována kapitola a následně je popsána sociální práce, která se v ní poskytuje. Poukazuje se na posun komunity směrem k samostatnosti a zodpovědnosti vůči vlastnímu životu. Významnou část práce tvoří konkrétní možnosti pomoci v Třinci, které jsou rodinám k dispozici při zvládání jejich tíživých situací. V práci je popsána snaha o podporu a pomoc ze strany města Třince a to zejména prostřednictvím Odboru sociálních věcí – Orgánu sociálně právní ochrany dětí, Oddělení sociální pomoci v rámci státní správy a Komunitního plánování v rámci samosprávy. Na základě osobních návštěv všech třineckých subjektů objevujících se v diplomové práci, byly popsány sociální služby věnující se uvedené cílové skupině a také následná služba, která se zaměřuje na podporu vzdělávání dětí pocházejících z rodin ohrožených sociálním vyloučením.

Výzkumná část se věnuje pěti případovým studiím a poukazuje na konkrétní situace, které osoby ohrožené sociální exkluzí, řeší. Výsledkem hlavního výzkumného cíle a dílčích cílů jsou získané informace, které poukazují na skutečnost, že je v Třinci zajištěna kvalitní síť sociálních služeb. Představitelé města vyvíjejí značnou aktivitu v podpoře rodin s dětmi ohrožených sociálním vyloučením a to prostřednictvím zapojování se do různých projektů, podpory multidisciplinárních týmů, zřizování Zvláštních orgánů obce s rozšířenou působností, př. Komise pro sociálně-právní ochranu dětí, apod. Zájem o názory a potřeby obyvatel je patrný z mnohých aktivit, které jsou v Třinci realizovány např. prostřednictvím ohniskových skupin, ve kterých mají obyvatelé možnost prezentovat, propagovat a hájit své názory, potřeby, podněty, apod., ale také díky dotazníkovým šetřením, pořádáním veřejných akcí, atd. Díky různorodým nástrojům jsou zjišťovány potřebné informace napříč širokým spektrem cílových skupin a se získanými výsledky se adekvátně pracuje, např. promítnutím do strategických dokumentů.

Z diplomové práce je patrné, že město Třinec adekvátně reaguje na *Koncepci rodinné politiky z roku 2017*, která je však zaměřená zejména na funkční rodiny, ale snaží se rovněž o naplnění *Národní strategie ochrany práv dětí*, která je zacílená na podporu ohrožených dětí.

Práce také odhaluje úskalí, která se promítají do nedostatečných kapacit některých odborných profesí a zároveň poukazuje na náročnou práci s vybranými cílovými skupinami. Z uvedeného vyplývá, že významným faktorem ovlivňujícím kvalitu poskytovaných služeb je lidský kapitál.

Snahou diplomové práce bylo komplexní pojetí problematiky a následná možnost praktického využití zejména k dalšímu zkvalitňování služeb na Třinecku, jako podklad pro komunitní plánování, ale též k rychlé orientaci ve sféře třinecké rodinné politiky a institucí poskytující sociální služby.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Použitá literatura:

ADOPCE PRO BUDOUCNOST, z.s., 2017. *Výroční zpráva*.

AUTORSKÝ KOLEKTIV AGENTURY PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ, ČLOVĚKA V TÍSNI A ODBORU BEZPEČNOSTNÍ POLITIKY MVČR, 2009. *Příručka pro sociální integraci*. Praha: Úřad vlády. ISBN 978-80-7440-014-8.

BAUM, D., GOJOVÁ, A. 2014. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 978-80-7464-390-3.

BJELONČÍKOVÁ, Monika a Vendula GOJOVÁ. 2016. *Bydlení chudých*. Sociální práce/Sociální práce, č. 3, s. 77. ISSN 1213-6204.

BUNKR, o.p.s., 2017. *Výroční zpráva*.

CONWAYOVÁ, Helen L.. 2007. *Domácí násilí, příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č.135/2006 Sb. platným od 1. Ledna 2007*. Praha: Albatros. ISBN 978-80-00-01550-7.

ČADA Karel a kol., 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Praha: GAC spol. s r.o.

ČERNÁ, Eliška a Lenka POLÁNKOVÁ. 2018. *Mít domov znamená důstojně bydlet! Divadlo utlačovaných jako nástroj uplatňování kritické reflexivity*. Sociální práce/Sociální práce, č. 3, s. 22. ISSN 1213-6204.

DUNOVSKÝ, Jiří a kol., 1999. *Sociální pediatrie, vybrané kapitoly*. Praha: Grada publishing a.s.. ISBN 80-7169-254-9.

GŘUNDĚLOVÁ, Ester. 2018. *Kritická reflexe konstrukce mateřství a otcovství v sociální práci s rodinou*. Sociální práce/Sociální práce, č. 3, s. 41. ISSN 1213-6204.

HENDL, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-485-4.

HUČÍK, Ján a Alena HUČÍKOVÁ, 2008. *Kazuistika v špeciálnej pedagogike*. Ružomberok: Pedagogická fakulta Katolíckej university. ISBN 978-80-8084-365-6.

HŮLE, Daniel. 2014. *Sociální spravedlnost*. Sociální práce/Sociální práce, č. 4, s. 8-9. ISSN 1213-6204.

KAJANOVÁ, A. 2017. *Proč selhává sociální práce se sociálně exkludovanými*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-613-7.

KLIMCZAK, W., KUBIŃSKI, G. a E. SIKORA – WIŚNIEWSKA. 2017, *Wykluczenie społeczne w Polsce. Wybrane zagadnienia*. Wrocław. Exante. ISBN 978-83-65374-41-7.

Magistrát města Třince. 2018. *Strategický plán rozvoje sociálních služeb statutárního města Třince na období let 2018-2022*.

MAREŠ, Petr. 2006. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno. ISBN 80-87007-15-8.

MATOUŠEK, Oldřich. a kol. 2014. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0697-2.

MATOUŠEK, Oldřich. a kol. 2007. *Základy sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-331-4.

MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. 2015. *Strategie protidrogové politiky Moravskoslezského kraje na období 2015-2020*. OSTRAVA: Moravskoslezský kraj. ISBN 978-80-87503-78-2.

NOWAK, JAN. 2013. *Wykluczenie społeczne problemem współczesnego świata*. In: POKRZYWA, Magdalena a Sławomir WILK. *Wykluczenie społeczne. Diagnoza*,

wymiary i kierunki badań. Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski. s. 45. ISBN 978-83-7667-128-4.

ODBOR SOCIÁLNÍCH VĚCÍ MĚSTSKÉHO ÚŘADU TŘINEC, 2017. *Analýza sociálně vyloučené lokality v Třinci.*

Pierre Strobel, *From poverty to exclusion: a wage-earning society or a society of human rights?*, International Social Science Journal 48(148):173 - 189 · September 2010, získáno z databáze Ebsco [cit. 2019-02-11].

PORADNA ELPIS Třinec, 2018. *Veřejný závazek služby.*

PORADNA ERGON, 2017. *Metodika služby.*

PORADNA ERGON, 2017. *Statistika služby.*

Rodina a dítě v kontextu: možnosti prevence, podpory a spolupráce: výzkumná zpráva. První vydání. Praha: Nadace Sirius, 2017. ISBN 978-80-906468-2-7.

SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec. 2018. *Veřejný závazek služby SOCIÁLNÍ ASISTENCE Třinec, sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi.*

SIROVÁTKA, T. et al. 2015. *Chudoba, materiální deprivace a sociální vyloučení v České republice s důrazem na děti a domácnosti vychovávající děti.* Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-213-8.

STROPNICKÁ, Alžběta. 2008. *Sociální vyloučení pohledem romských dětí.* Praha (bakalářská práce). Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

ŠEVČÍK Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ a kol. 2011. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence.* Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-690-2.

TERAPEUTICKÁ KOMUNITA EXIT, 2018. *Veřejný závazek služby.*

TOPINKA, Daniel. 2016. *Postoje veřejnosti k domácímu násilí. Jaké inspirace přináší pro sociální práci?* Sociální práce/Sociální práce, č. 6, s. 9. ISSN 1213-6204.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2012. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0225-7.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

BUNKR. Poslání a cíle. [online]. © 2004-2014 [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: http://www.bunkr.cz/index.php?id=organizace/poslani_a_cile

CENTRUM SOCIÁLNÍ POMOCI TŘINEC. [online]. © 2009 [cit. 2019-01-17]. Dostupné z: <http://www.csprinec.cz/azylovy-dum-pro-matky/poslani-ad/>

ERGON-CHRÁNĚNÁ DÍLNA. [online]. © 2017 [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: <http://www.ergon-chranenadilna.org/Poradna.html>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. [online]. © 2019 [cit. 2018-12-15]. Dostupné z <https://cse.google.com/cse?cx=015489265366623571386%3Aaizzrwg3bmqm&q=IDENTIFIKACE+Z%C3%81SADN%C3%8DCH+PROBL%C3%89M%C5%AE+V+OBLASTI+SOCI%C3%81LN%C3%8DHO+VYLOU%C4%8CEN%C3%8D&ok.x=18&ok.y=8>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2018-11-22]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/4>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31898/Koncepce_rodinne_politiky.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2018-11-15]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30514/Zprava_o_rodine_2017.pdf

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/31622>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. © 2002-2018 [cit. 2018-11-18]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. [online]. [cit. 2018-11-15].
Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/24056>

SLEZSKÁ DIAKONIE. O nás. [online]. © 2019 [cit. 2019-01-8]. Dostupné
z: <http://www.slezskadiakonie.cz/o-nas>

TŘINECKO. [online]. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <http://www.trinecko.cz/oddeleni-socialne-pravni-ochrany-deti/ds-1263/p1=32549>

TŘINECKO. [online]. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <http://www.trinecko.cz/socialni-kurator/d-37730/p1=32550>

TŘINECKO. [online]. [cit. 2018-12-05]. Dostupné z: <http://www.trinecko.cz/rodinna-politika/d-26072/p1=32551>

TÝDEN SOCIÁLNÍCH SLUŽEB, APSS ČR, MPSV [online]. © 2014 [cit. 2018-12-18].
Dostupné z: <http://www.tyden-socialnich-sluzeb.cz>

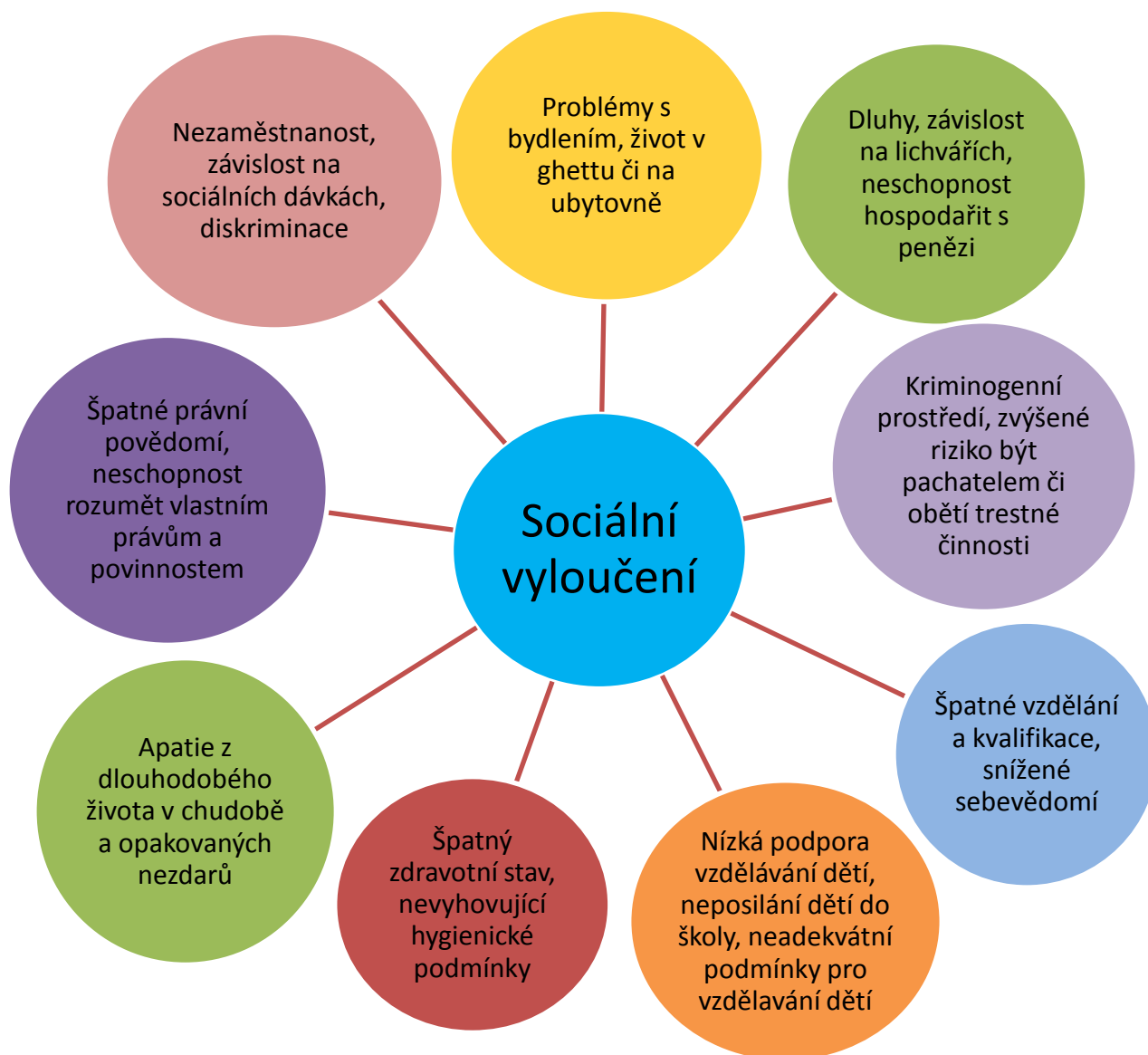
TŘINECKO. [online]. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <http://www.trinecko.cz/prevence-kriminality/d-26076/p1=32551>

TŘINECKO.[online]. [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: http://www.trinecko.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17089&id=26076&n=prevence%2Dkriminality

Seznam příloh

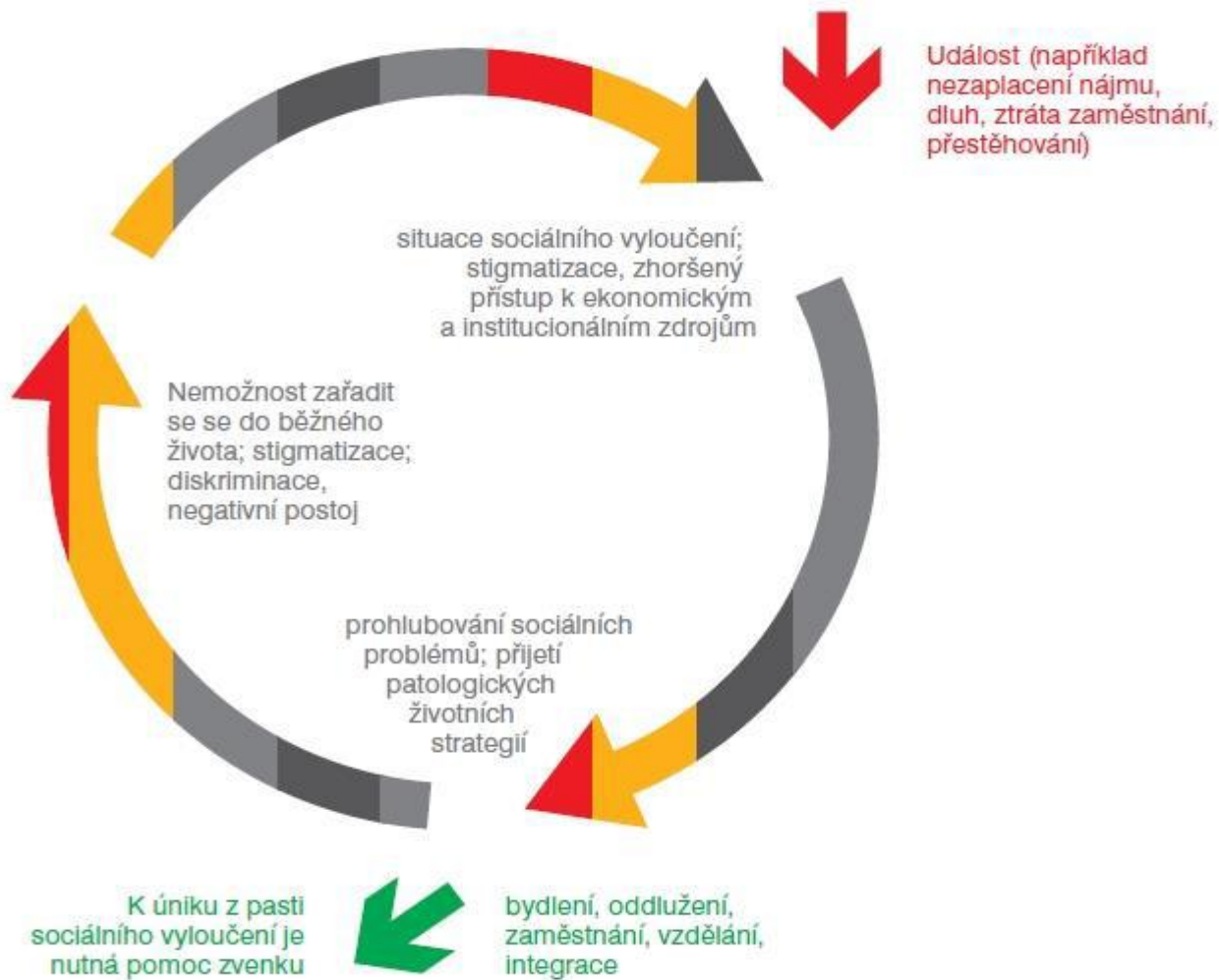
- 1 Schéma sociálního vyloučení
- 2 Schéma pasti sociálního vyloučení
- 3 Mapa Třince – část Staré město s vyznačenou lokalitou Borek
- 4 Sociálně vyloučená lokalita „Nový Borek“
- 5 Ocenění Obec přátelská celé rodině
- 6 Týden pro rodinu
- 7 Kampaň proti drogám – vítězný obrázek literární a výtvarné soutěže na téma
STOP DROGÁM
- 8 Správní obvod obce s rozšířenou působností Třinec
- 9 Akce Komunitního centra Borek

Příloha č. 1

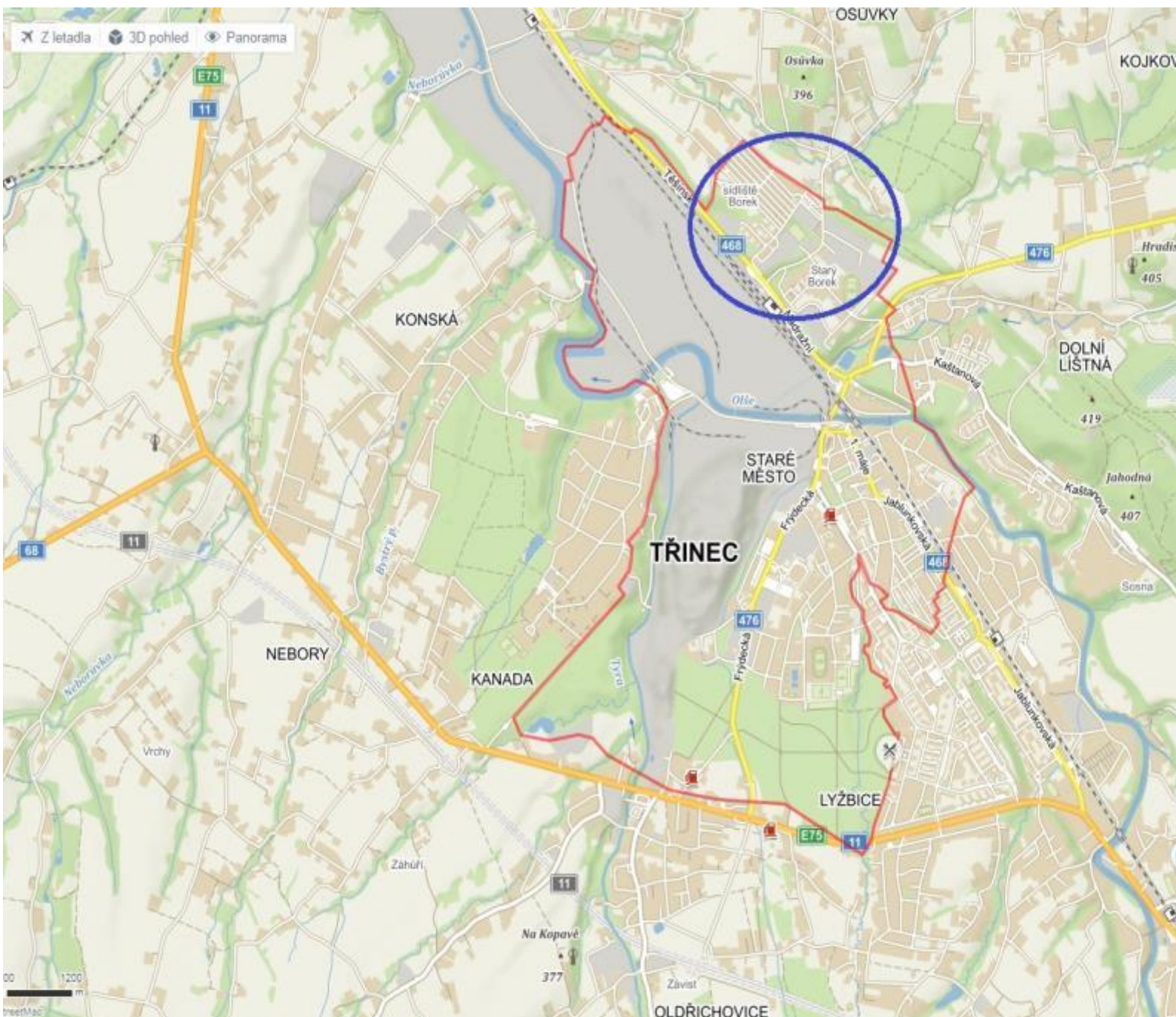
(zdroj: Stropnická, 2008)

Příloha č. 2

(zdroj: Příručka pro sociální integraci, 2009)

Příloha č. 3

(zdroj: Analýza sociálně vyloučené lokality v Třinci, 2017)

Příloha č. 4

(zdroj: Analýza sociálně vyloučené lokality v Třinci, 2017)

(zdroj: <http://www.trinecko.cz/rodinna-politika/d-26072/p1=32551>) [cit. 7.12.2018]

Příloha č. 6

(zdroj: http://www.trinecko.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=17089&id=26072&n=rodinna%2Dpolitika&p1=32551) [cit. 9.12.2018]

Příloha č. 7

(zdroj: <http://www.trinecko.cz/protidrogoва-prevence/d-41010/p1=32551>) [cit. 9.12.2018]

Příloha č. 8

(zdroj: <http://www.trinecko.cz/spravni-obvod/d-25846/p1=2792>) [cit. 12.12.2018]

Příloha č. 9

(zdroj: https://fm.denik.cz/zpravy_region/nejmensi-se-mohou-radovat-maji-nove-herni-prvky-20180806.html) [cit. 12.12.2018]

